

נאלו מקדושה חמורה לקדושה קלה: ומ"ש אבל עבד שנשתחרר אין לו יחוס וכו'. גם זה דברי הרמב"ם שם:

רמב פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[א.ת.] אפילו נתן לו רבו רשות לא יורה תוך שלש פרסאות: נטל רשות מרבו אחד אם צריך לטול רשות משאר רבותיו: [ה] אינו יכול לסמוך אחרים במקום רבו: [א.ו.] אם יש לסמוך להשתרר על הנסמך אע"פ שאינו רבו: [ב.ד.] אם מותר לתלמיד חבר להורות לפני הרכ: פירוש תלמיד חבר: [ט] הכתוב

בספרי מפקי הגאונים בפירוש יכול להורות בימי רבו: [י] אסור להתיר דבר התמורה שנראה לרבים שהתיר את האסור: [א.ב.] אם רשאי להורות במקום חכם אחר וחילוק בין תוך עירו לתוצה לה ובין דיני ממונות לאיסור והיתר: חכם אכסנאי שרוצה לברך ברכת תתנים אם יכול למחות בידו הרכ שבעיר: [ג.ד.] בדבר שהוא רשאי לעשות במקום חכם אחר אם התחילו לומר שלא לעשות שלא ברשותו ואם הוא מופלג אע"פ שלא התחילו לומר כן לא יעשו בלי רשותו: כמה יש לזהר מלהורות בדבר שאינו ברור לו מאד עד שיצרך עמו חכמי העיר: [א.טו.] אם רשאי התלמיד להקדים שלום לרבו: בצבור אם מותר להתפלל כנגד רבו: אם רשאי לישב במקומו או להכריע דבריו שלא בפניו: [יח] אין אדם חייב לעמוד בפני רבו שהוא עומד למעלה בביתו והתלמיד למטה ע"ג קרקע: אם קראו לרבו לקרות בתורה אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד: [א.כא.] אם צריך לעמוד מפני רבו שיש לו רב באותה

הלכות כיבוד רבו ות"ח

סימן רמב

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א-ג.] חיובו בכבוד רבו: [א.א.] איסור הוראה בחיי רבו והיתרה: [יב-יז.] תלמיד שלא הגיע להוראה אסור להורות: [טו.] באיזה שם אסור לקרות לרבו או לאחרים ששם כשמו: [יז-יט.] ענינים שהם תלויים במורא הרב וחיוב עמידתו מפניו: [ט-יב.] מה מלאכות עושה לרבו והמונע תלמידו מלשמשו: [כא.] אם חולקין כבוד לתלמיד בפני רבו: [כב.] ראה רבו עובר על דברי תורה כיצד אומר לו: [כד.] כיצד אומר דבר שלא שמע מפי רבו: [כה.] כיצד קורע על מיתת רבו: [ל.] איזהו רבו מובהק: דינו עם רבו שאינו מובהק: [לז.] חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה: [לז.] הרב המובהק שמחל על כבודו: [לז.] הרב צריך לכבד תלמידו ולהדריך א: מתלמידי למדתי יותר מכולם: [לז.] אבידת אביו ואבידת רבו איזה קודם: היו שניהם נושאים משוי איזה מהם מניח תחלה: היו שניהם שבוים איזה מהם פודה תחלה: [לז.] אבידתו קודמת לשל אביו או של רבו:

א (6) **כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו כך הוא מצווה בכבוד רבו ויראתו**
(3) **ורבו יותר מאביו שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו מביאו לחיי העולם הבא** (א). ואין לך כיבוד ככיבוד רבו ומורא כמוראו ואמרו חכמים ומורא רבך

המדינה: אם הבן צריך לעמוד מפני אביו במקום רבו: [כו.] על רבו קורע בשמועה רחוקה אבל לא על שאר החכמים: [כז.] מי שרבו מוטל לפניו אם נוהג דיני אנינות: [ל.] אם עיקר הרבנות תלוי בפלפול: אין. חכם קורע על חכם קטן ממנו אא"כ הוא רבו: לא יתיר נדר במקום רבו אפילו הוא תלמיד חבר ולא במקום שיש גדול ממנו: להתיר שמתא אפילו באתרא דרביה שרי: [כח.] כשמזכיר רבו תוך י"ב חדש צריך לומר הריני כפרת משכבו: [כט.] כח ורק בפני רבו חייב מיתה: [כב.ג.] ראה רבו שרוצה לאכול דבר שהוא איסור דרבנן אם צריך למחות בידו: [לז.] האומר לחבירו איני מקבל ממך אם היית כמשה רבינו:

א **כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו כך הוא מצווה בכבוד רבו ויראתו ורבו יותר מאביו וכו'.** משנה נסוף פרק ז' דמלועא (ג.) ונסוף כריתות (כמ.). ומ"ש ואמרו חכמים מורא רבך כמורא שמים. (פ"ק) [פ"ד] ממסכת אבות (מ"ג):

1234567 n/חא

דרכי משה

רמב (א) ויש ללמוד מזה דמי שאביו הוא רבו קורא אותו רבי ולא אבא מורי וכן מוכח ריש פרק הזהב (כ"מ מד.) דקרא ליה רבי שמעון

פרישה

מכת אביו וכו' י"ל דזוקא מייב הוא דליתו אכל נכמלה אסור להכותו ולקללו מעטם שלא יאמרו וכו'. ועין דרישה: (טו) אין לו יחוס והרי הוא כמו שאינו אביו וכו' דבר. פירוש דלפילו נעזו עד אין לאמי שייכות כלל אליו ויכול להכותו ולקללו כמו שירצה וא"כ אף לאחר שנשתחרר כן דלא שייך לומר שמה יאמרו וכו' כדאמרין נגד. ועין דרישה:

רמב (א) **כשם שאדם מצווה וכו' כך הוא מצווה בכבוד רבו** וכו'. ליתו לומר מזהר ועומד מן המורה על זה ומשום הכי אמר

דרישה

זה אבל בנו מן השפחה ומן הנכרית אינו חייב וכו' י"ל דהתם לא שייך לומר שמא יאמרו דאין הבן מתייחס אחר האב כמו בעבד דולד שפחה ונכרית כמותו ומשום הכי אמרו דדין הוא שאינו חייב על אביו. ובלאו הכי נמי לא קשה לא מאב ולא מאם (דלמה לא חייב על הכאת אמו. עד כאן המגיה) דהא אינו "חייב" קתני אבל מכל מקום איסור איכא והכא נמי משום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לא קתני חייב אלא אסור וק"ל. וי"ל דגם מזה הדורות שלא בקדושה אינה קושיא כל כך דמייירי בישראל שנתעברה ממנו נכרית ואח"כ נתגירה קודם שילדתו דהיה לידתו בקדושה ובכהאי גוונא לא שייך שלא יאמרו כיון שאביו היה ישראל. וגם כיון שמקטנותו היה מותר לא שייך עליו לומר בא מקדושה חמורה, ודוקא בגר שהיה מתחלה נכרי שייך עליו לומר כן. והא דקאמר ברישא אינו "חייב" הוא הדין דאיסור נמי ליכא דמהיכא

תחי וכו' שכתבתי מאחר דאשמועינן דאין בו "חייב" להרי ליה דין ישראל וק"ל: [ג] אין לו יחוס והרי הוא כמו וכו'. ז"ל הגמרא בב"ק דף פ"ח (ע"א) אמר קרא (דברים כה יא) כי יצו אנשים יחדיו איש ואחיו במי שיש לו אחזה יצא עבד שאין לו אחזה ופירש רש"י ותוספות אין יוצאי חלציו קרויין אחין משא"כ בגר משום דכתיב (בראשית כה ה) שבו [לכם] פה עם החמור עם הדומה לחמור (יבמות סב.) אבל גר בגיורתו יש לו יחס שנאמר (מ"ב כ יב) בלאדן בן בלאדן שמע מינה דגר בגיורתו יש לאביו שייכות אב על הבן ולהכי יש לחוש לשמא יאמרו אבל עבד דדומה לחמור אפילו בעבדותו אין לאביו שייכות לו ואין כאן חשש וק"ל ע"ש:

רמב (א) **ורבו יותר מאביו וכו'.** כתב רמ"א בדרכי משה ז"ל מכאן יש ללמוד דאם אביו הוא רבו קורא אותו רבי ולא אבא מורי וכן מוכח ריש

הגהות והערות

רמב א"ז נדצ"ף "ולסרבו":

ומ"ש וב"ה החולק וכו'. צפרק חלק אמר רב מסדל כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנאמר (נמצא כו ט) הוא דמן ואצירם אשר ה' על משה ועל אהרן צעדת קרח צהצותם על ה' וכו'. ופירש רש"י חולק על ישיבתו. מריצה חגר וקטטה לפטפט נגדו דברים: מתרעם. אומר על רבו שנוהג לו מדה כפופה ב' ומדת אחריות: מהרהר. מחפש ג' עליו דברים עכ"ל רש"י. ונראה שמפני שהקשה לרש"י ו"ל חולק על רבו היינו עושה מריצה עם רבו לפיכך פירש דחולק על רבו פירושו חולק על ישיבתו. וממשיב נמי שאמר חולק על רבו ולא אמר חולק עם רבו מפני שפירושו כהיה דמניח צפרק תפלת השחר (נרכות כו): רבי אליעזר אומר המתפלל אחרי רבו וכו' והחולק על ישיבתו של רבו גורם לשכינה שתסתלק מ ישראל. מיהו לכאורה משמע דהיינו דוקא כשהחולק על ההוראות שנפקדו צדיק דינו וישיבתו של רבו דומה למה שעשו דמן ואצירם שחלקו על משה לסמור דבריו אבל אם אינו עושה כן רק קובע לו מדרש אין צוה עון וה' חפץ יגדיל תורה ויאליר. ומפני זה תמה הרמ"ק על הרמב"ם שכח הקובע לו מדרש הוא בכלל החולק על רבו כמ"ש צ"ח יוסף משמו דמנין לו שזה פירושו של החולק על רבו דאינו משמע רק החולק על ישיבתו והוראת דיניו: אבל יראה לפרש דעת הרמב"ם ממ"ש אשר ה' וגו' שפירושו אשר ה' אחי ישראל על משה שנקבלו כולם וחלקו על משה והוא כמ"ש (שם טו ג) ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ונתוכס ה' ומדוע תחנשאו על קהל ה' משמע שיעקר מחלוקתם על ההתנשאות והשררה שהיה לו למשה לבדו וכמ"ש בסוף (פסוק יג) כי תשתרר עלינו גם השתרר שגם הם היו רוצים להחזיק בצררתו מזה אפה למד שמי שלוקח לו שררה וההתנשאות של רבו דהיינו שקובע לו מדרש כמו רבו הוא הנקרא חולק על רבו דכמו שקרא ועדו היו חולקים על משה ואהרן צהצוה ומלכות שזה היה שררותם כך כל מי שקובע מדרש הוא חולק על שררתו של רבו וכאילו חולק על השכינה. ותדע שהרי אפילו לצדוק סמין של שמיטה שאינה הוראה כלל אסור משום כבודו של רבו דאין ראוי לתלמיד ליטול שררה במקום רבו אלא אם כן נטל ממנו רשות כמו שיתבאר בס"ד ח"כ כל שכן ליטול שררה כזו לקובע מדרש שלא נרשות רבו ודברים צדוקים ופשוטים הם ולא נמנעו צמחצרים שחלקו על זה ולפיכך גם רבינו סתם דבריו בזה ולא כתבם בשם הרמב"ם מפני שדבר פשוט הוא. גם דברי רש"י ו"ל שפירש החולק על רבו על ישיבתו וכלשון הנאמר צפרק תפלת השחר אפשר וקרוי לפרש כן שמי שקובע לו ישיבה צפני עצמו הרי הוא חולק על ישיבתו. ואין להשיג בהמיהתו של הרמ"ק לעשות מעשה נגד דברי הרמב"ם. שזו מלאכה להדיח בחוספות צפרק המגרש (גיטין דף פ"ד: ד"ה רבי יוחנן) ו"ל ורבי יוחנן צמחצו לא היה צעל ישיבה צעוד שחזקה קיים וכן איתא בפסקי חוספות שם (אוח רצו) התלמיד אין לו להיות צעל הישיבה צעוד שרבו קיים והיינו כדברי הרמב"ם. גם צעל ידה לדרך כתב כלשון הרמב"ם מאמר א' כלל ד' פ"י וכן במהרי"ק שורש קס"ט (צדק קל"ז ע"א):

ב ומ"ש ואסור לו לאדם להורות בפני רבו וכו'. פירוש לעולם איכא אסורא צפני אפילו נטל רשות:

ואסור החכמה

בפני רבו וכו'. המורה לפניו חייב מיתה וכתב הרמב"ם אם הוא רחוק מרבו י"ב מיל וכו'. גם זה צפרק ה' מהלכות ת"ת (ה"ג) וטעמו מדגרסין צפרק קמא דסנהדרין (ה'): פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה צדיק אדם שמגביל עיקופיהם צנומאה וכו' ה' תנא באופה שעה גזרו תלמיד אל יורה אלא אם כן נטל רשות מרבו. ואיתא חו החס תנחום צריה דר' אמי איקלע לאתר ר' דריש להו מותר ללמוד חטין צפסם אמרו ליה לאו ר' מני דמן צור איכא הכא ותניא (עירובין סג.) תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא אם כן היה רחוק ממנו שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל. ופירש רש"י כנגד מחנה ישראל דכל מאן דצעי מילתא חזיל לגבי דמשה דכתיב (שמות לג ז) והיה כל מצבא ה' וגו' אף על גב שהמחנה שלש פרסאות ואחו לגבי דמשה רבותא דמשה שאני עכ"ל. ובצפרק הדר (עירובין שם) אמר רבא צפני אסור וחיוב מיתה שלא צפני אסור ואינו חייב

היו רוצים להחזיק בצררתו מזה אפה למד שמי שלוקח לו שררה וההתנשאות של רבו דהיינו שקובע לו מדרש כמו רבו הוא הנקרא חולק על רבו דכמו שקרא ועדו היו חולקים על משה ואהרן צהצוה ומלכות שזה היה שררותם כך כל מי שקובע מדרש הוא חולק על שררתו של רבו וכאילו חולק על השכינה. ותדע שהרי אפילו לצדוק סמין של שמיטה שאינה הוראה כלל אסור משום כבודו של רבו דאין ראוי לתלמיד ליטול שררה במקום רבו אלא אם כן נטל ממנו רשות כמו שיתבאר בס"ד ח"כ כל שכן ליטול שררה כזו לקובע מדרש שלא נרשות רבו ודברים צדוקים ופשוטים הם ולא נמנעו צמחצרים שחלקו על זה ולפיכך גם רבינו סתם דבריו בזה ולא כתבם בשם הרמב"ם מפני שדבר פשוט הוא. גם דברי רש"י ו"ל שפירש החולק על רבו על ישיבתו וכלשון הנאמר צפרק תפלת השחר אפשר וקרוי לפרש כן שמי שקובע לו ישיבה צפני עצמו הרי הוא חולק על ישיבתו. ואין להשיג בהמיהתו של הרמ"ק לעשות מעשה נגד דברי הרמב"ם. שזו מלאכה להדיח בחוספות צפרק המגרש (גיטין דף פ"ד: ד"ה רבי יוחנן) ו"ל ורבי יוחנן צמחצו לא היה צעל ישיבה צעוד שחזקה קיים וכן איתא בפסקי חוספות שם (אוח רצו) התלמיד אין לו להיות צעל הישיבה צעוד שרבו קיים והיינו כדברי הרמב"ם. גם צעל ידה לדרך כתב כלשון הרמב"ם מאמר א' כלל ד' פ"י וכן במהרי"ק שורש קס"ט (צדק קל"ז ע"א):

ב ומ"ש ואסור לו לאדם להורות בפני רבו וכו'. פירוש לעולם איכא אסורא צפני אפילו נטל רשות:

ואסור החכמה

דרכי משה

לרבי אביו רבי. ונראה לי דהיינו דוקא אם הוא רבו מובהק אבל ברבו שאינו מובהק אז כיבוד אב קודם לכל דבר כמו שיתבאר בסוף סימן זה (ד"מ ארוך אות טז) לכן יקרא בלשון אבא מורי. וכן משמע לקמן סימן רמ"ו (קפ סע"ב) גבי חכם שאומר למתורגמן כך אמר לי אבא מורי וכו':

פרישה

(ג) להורות בפני רבו וכו'. נראה דהאי "צפני" רבו רצונו לומר צעודו מי ואפילו שלא צפני אסור לעולם אפילו רחוק הרבה ממנו והיינו הוראה בקביעות דאינו מותר אלא באקראי וכדמסיק:

דרישה

(ס"ג) (והוא מפסקי מהרא"י סימן רל"ח ו"ל אם הראיות ברורות קצת וצורתא דשמעתא מוכח כדברי התלמיד למה לא יחלוק כך היא דרכה של תורה מימי התנאים ע"כ. עד כאן המגיה): ב"ה שקובע לו מדרש ויושב ודורש וכו'. וכן איתא בתוספות פרק המגרש (גיטין פד: ד"ה ר' יוחנן) ו"ל התלמיד אין לו להיות בעל ישיבה בעוד שרבו קיים. מורי ורבי (רש"ל בבאוריו לסוד):

הגהות והערות

א* תיבות "בסנהדרין פרק חלק" ליתא בב"י דפו"ר ונוסף בדפוסים המאוחרים ע"פ חרשי הגהות דפוס דיהנפורט: ב' ברש"י לפנינו "כבושה": ג' ברש"י לפנינו "מחפה": ד' עיין דברי חמודות על הרא"ש ברכות פ"ד אות כא: ה' בגמרא שם איתא אמר להם מפני מה אתם מגבלין עיטותיכם בטומאה אמרו לו תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו מי בצעים אין מכשירין, והוא מי ביצים דרש להו, ואינהו סבור מי בצעים קאמרו. וטעו נמי בהא

מי קרמיון ומי פיגה פסולין מפני שהן מי בצעים (במשנה פרה פ"ח מ"י איתא "ביצים", ועיי"ש ברטנורא, ועיין תוספות ד"ה ואינהו) ואינהו סבור מדלגבי חטאת פסילי אכשורי נמי לא מכשירי, ולא היא התם לענין חטאת בעינן מים חיים הכא אכשורי כל דהו מכשירי. תנא באותה שעה וכו'. ומשמע מהגמרא דהא דגזרו הוא משום חקלה כיון שאינו יודע להסביר ולבטא היטב טועים בדבריו: ו' לפנינו בגמרא "לחתר" פירש רש"י מקום. ועיי' דקדוקי סופרים הגדה אות פ:

חזק דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה וכו' ט' כי אתא לקמיה דרב יוסף א"ל רב ושמואל דאמרי מרוויחו נריכה להמתין עשרים וארבעה חדש וכו' אמר אביי האי מילתא דאמור רבנן אפילו בעתא כזאתא לא לישרי אינש במקום רביה לא משום דמחוי כחפיקותא אלא משום דלא מסתייעא מילתא למימרא דהא אנא הוה גמירנא להא דרב ושמואל אפילו הכי לא מסתייעא לי מילתא למימר. ופירש רש"י דלא מסתייעא מילתא שורה כהלכה. וכחצו המוספות כי אפיקותא ונפקא מיניה היכא שהרב מוחל על כבודו דשרי ואפילו הכי אל יורה דלא מסתייעא מילתא הואיל ורבו אללו עכ"ל. ומשמע דכל שהוא חוץ שלש פרסאות חשיב רבו אללו ולא יורה ומה שכתבו דשרי היינו לענין שאין דבצר משום כבוד הרב כיון שמחל וכ"כ מהרי"ק בשורש (ק"ע) [קס"ט] דדוקא חוץ שלש פרסאות מועיל רשות אלל לא חוץ שלש פרסאות. וכתב עוד שם דבתלמיד גמור כלומר שאינו תלמיד חבר אע"פ שנטל רשות מרב אחד לא סגי עד שיטול רשות מכל רבותיו המוסתקים (ב):

ה וכתב עוד שם שאין התלמיד יכול לסמוך אחרים במקום רבו (ב*) וכן כתבו המוספות צהדיא צפרק קמא דסנהדרין (ה). ד"ה נקטנא) שלא היה רבי חייא רשאי ליתן רשות לרב ולרבה בר בר חנה צעירו של רבי שלא ברשותו:

ואי"ד (א) ובשורש ק"י (עף ג) כתב שהדעת מכרעת שאין לסמוך להשתרר על הנסמך אם לא שהוא רבו אלא שנהגו ומרגלא נפוס כל שהנסמך כפוף לסומך אותו. ונלע"ד להביא ראיה למנהג מדגריסין פרק קמא דסנהדרין (שס) רבה בר רב הונא י' כי הוה מנאי צהדי ריש גלותא אמר לא מינייכו נקטנא רשותא אלא מאכא מארי וכו' ומשמע משם דאפילו למילי אחריי דלא שייכי דייני מיכף הוה כ"ף להני דבי ריש גלותא אי הוה נקיט רשותא מינייהו. ומכל מקום נראה דיפה כחצת דמאחר שלא קיבל הרב הנסמך הסמיכה מיד הרב ההוא הסומך אלא על ידי רבנים אחרים והוא נעשה להם סניף פשיטא דאין לאותו רב להשתרר עליו כלל יא (ב**):

דרכי משה

טעה לא ישלם דלא מהני נטילת רשות זה אלא מריש גלותא או הבא מכחו ונטל רשות ממנו. ואף אם נאמר שריש גלותא נתן רשות לאחרים ואחרים לאחרים עד זמן הזה זה אינו מהני הואיל ובזמן הזה בטל ריש גלותא גם באי כחו בטלים כדאיתא בפרק כל הגט (גיטין כט:) כולו מכת בעל קאתו איתא לבעל וכו'. וי"ל דסמיכה זו היא כשהתלמיד הגיע להוראה ומדינא מותר להורות חוץ שלש פרסאות ואף חייב להורות אלא שגזרו שתלמיד אסור להורות אלא אם כן נטל רשות מרבו או רבו נותן לו רשות לקבוע ישיבה בכל מקום ולדרוש ולהורות לכל הבא לשאל וזהו כשקורין לו רב כלומר הרי זה מעתה כאילו אינו תלמיד אבל ראוי ללמד לאחרים בכל מקום ולהקרא רב. ואם לא בדרך זה אינו רואה שום טעם לסמיכה זו. ומכל מקום נראה דכל שלא בחיי רבו אינו צריך נטילת רשות משום רב דגזירת רבי לא הוי אלא בעוד רבו קיים אבל לא לאחר מותו דלא גזרו אלא

חדושי הגהות

רמב [א] לפנינו נעמל רב אשי: [ב] פירש רש"י שהוא שם מקום: [ג] צ"ל בשורש קס"ט וכן כלל סימן זה כלל מקום שזכר במהרי"ק שורש ק"ע ז"ל קס"ט:

הגהות והערות

[ז] כ"ה בב"י דפו"ר. וכתב בערוך השלם ערך ארגיזא דכן הגירסא בכתב יד מינכען בשבת יט ע"ב ובעירובין וכו' בר"ף דפוס קושטא רא"ש דפוס וויניציאה תשובות מהרי"ק שורש קסט ודפוס פזרו שאלותיך וקושטא בגמרא וברש"י. ובגמרא לפנינו "ובחרתא" עם ר"ש, וכ"ה בב"י בדפוסים המאוחרים: והוא ע"פ חדושי הגהות דפוס דיהנפורט, ועיין דקדוקי סופרים הגהה אות ה: [ח] עיין ערוך השלחן סעיף ז-ח דתמה על מה שהתירו לדרן באקראי חוץ לשלש פרסאות וכן מהתוס' והרא"ש דמחלקין בין תלמיד גמור לתלמיד חבר דמשמע דנטילת רשות מרבו הוא מפני כבוד רבו, הא בגמ' סנהדרין משמע דהטעם הוא משום תקלה שאינו יודע להסביר ולבטא היטב, וא"כ איזה נפ"מ יש בין תוך שלש פרסאות לאחר שלש פרסאות ובין אקראי לבין קבוע, עיי"ש באריכות: ט' דאיתא שם בגמרא דרבי מאיר סובר עשרים וארבעה חדש ורבי יהודה מחיר בשמנה עשר חדש, ורבן שמעון בן גמליאל הכריע לרברי האומר עשרים וארבעה חדש מותרת להנשא בעשרים ואחד חדש. לדברי האומר

[מבוא]

ומ"ש זכ"ל המורה לפניו חייב מיתה. פירוש כלל נטל רשות איכא מיתה בפניו דומיא דבני אהרן והוא תלמיד שהורה לפני ר' אליעזר כדאיתא בפרק הדר (דף פ"ג.) דנתחייבו מיתה לפי שהורו מוך שלש פרסאות ולא נטלו רשות לכל מוך שלש פרסאות כפניו דמא וזכ"ל המוספות בפרק הדר (פג: ד"ה רב) ופרק קמא דסנהדרין (ה: ד"ה אלא.) והא דאמר רבא

בפרק הדר שאל בפניו אסור ואינו חייב מיתה מיירי במוך לשלש פרסאות ולא נטל רשות. אלא דקשה מעובדא דתנחומס גריה דרב אמי פרק קמא דסנהדרין דמוכחא להדיא דמוך לשלש פרסאות שרי להורות וליכא איסורא כלל. ונראה ממ"ש הרמב"ם לשם דמפרש הך עובדא דוקא בהוראה דרך מקרה וכו' והר"ש בפרק הדר מפרש דהיינו דוקא בתלמיד חדר וזכ"ל המוספות בפרק הדר ודלא כמ"ש המוספות פרק קמא דסנהדרין דדמו הא שניא דליכא למימר דעובדא דתנחומס איירי בתלמיד חדר דהא כיון דממשה גמירין משמע דבתלמיד גמור איירי דליכא. מיהו הא דפירשו המוספות לשם דהא דשרי מוך לשלש פרסאות אפילו בתלמיד גמור היינו צנוטל רשות אצל מוך שלש פרסאות אפילו נטל רשות אסור הכי הלכתא כדפרישית. והא נמי דתלמיד חדר אסור מוך שלש פרסאות היכא דלא נטל רשות הלכתא היא ודלא כהרמב"ם לשם שמתיר אפילו מוך שלש פרסאות עיין צ"י: בתב נהרומת הדן סימן מ"צ דשמוי י"ן אף ציינות שלנו שאינן חוקים נריך ליזהר מאוד שלא להורות אלא בדבר דזיל קרי צי רב הוא כגון שרץ טמא לפירע טהור (כחיות כג:) דם אסור וכהאי גוונא אצל שאר הוראה אפילו נותן טעם לפגם וצנוטל בששים אע"ג דמותר להורות צהן צפני רבו שמוי י"ן אסורים צהן דהא לאו זיל קרי צי רב הוא וזכ"ל הרמב"ם פרק א' מהלכות ביאת המקדש (ה"ג) ואסור להורות בשכרות אלא בדבר שהזדקקים מודים צו והני דאזי דלדוקים לא מודו צהו וכו' עכ"ל. ונראה דאף ציינות שלנו אפילו שמה י"ן מוזג אס שמה ציורת מרביעית אסור להורות אלא אס כן מרביעית אפילו מוזג אפילו דרך מיל ושינה אינו מפיגו אלא ישהה דרך מיל ושינה מפיגו ואין חילוק צין מהלך צרגל וצין רכוב. וצמחה במוך הסעודה אפילו ציורת מרביעית ואינו מוזג מותר להורות דין שמוך הסעודה אינו משכר אס לא צמחה הרצה כגון ציוס טוב או צסעודה גדולה כגון מילה ונישואין או פורים וכיוצא צו במקומות

[אוצר החכמה]

דרכי משה

חכמים שלא ידע טעם לסמיכות בזמן הזה. ומהר"י וייל כתב בתשובה סימן פ"ה (וקכ"ב) [וקכ"ח] דאם לא נטל רשות ונתן גיטין אפילו בדיעבד לא הוי גט ולא אמרינן בזה סתם סופרים מגמר גמירי וכו'. ולכולי עלמא אם ידוע וניכר שהוא גמיר אלא שלא נטל רשות גיטיו כשרים: כתב הרמב"ם בהלכות סנהדרין פרק ד' (ה"ח) יש לבית דין לסמוך לדברים יחידים והוא שיהיה ראוי לכל הדברים כיצד חכם מופלא שראוי להורות לכל התורה יש לבית דין לסמוך אותו למקצת דברים כגון לדון (דיני ממונות) טו ולא להורות איסור והיתר וכו'. ונראה שזה דוקא בימיהם שנהג דין סמיכה אבל סמיכה של זמן הזה אינה כלום אלא נטילת רשות בעלמא ולמה שראוי ראוי: (ג) וכן משמע דעת מהרי"ק שורש (ק"ע) [קס"ט] וכן פסק ריב"ש סימן רע"א אלא דהפניו ממש מיהא אסור דמחזי כאפיקורותא אבל שלא בפניו אפילו מוך שלש שרי עכ"ל ריב"ש (ע"ד): (ד) וצ"ע מה הוקשה להרב על דברי מהרי"ק שכתב דאם למד רוב חכמתו ממנו כי נתחכם ונעשה גדול כמוהו מאי הוי. דהא מהרי"ק הביא ראיה לדבריו מריש לקיש ורבי יוחנן דהא ריש לקיש היה תלמיד גמור לרבי יוחנן ורבי יוחנן רבו מובהק היה וסמכו ואפילו הכי היה חולק עליו והורה בפניו בכמה דוכתי (כתובות נד: פד:) הואיל ונתחכם לבסוף ונעשה גדול. ודברי ריב"ש בסימן רע"א כדברי מהרי"ק ובתוספות טז ריש פרק כל היד (נהד יד: ד"ה האיד) משמע דאם התלמיד נתחכם יותר מן הרב אינו חייב כל כך בכבודו ועיי"ש דף י"ד ע"ב:

הגהות והערות

[ג] כן הנוסח בריב"ש וד"מ כת"י. ובד"מ הנדפס הנוסח ואי משום שאמרו ז"ל כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהם פירוש שלא להיות דין בדבר שמה יתיר ערוה אבל גט שנכתב כתיקונו וכו': ידן כן הנוסח בשו"ת הרד"ך ובד"מ כת"י. ובגרפס במקום חיתב "ששמו" כתוב "שלא": טז תיבות "דיני ממונות" ליתא ברמב"ם לפנינו, וגם בד"מ כת"י ליתא, ולכן הקפנום בסוגריים: טז כ"ה בד"מ כת"י. ובגרפס במקום "ובתוספות" הנוסח "וכתב". ואינו מובד:

ששוחין הרצה אסור להורות כל היום עד למחר. ואם נתן דעתו כבר על פסק הדבר מותר להורות ואפילו לאחר סעודה גדולה כמו דיום טוב. ומוסר לשיכור ללמוד תורה ואם היה חכם קצוץ להוראה לא ילמוד שלימודו הוראה היא עיני צמ"ש הרמב"ם לשם (ה"ד) והרשב"א

נחשונה (ח"ה) סימן רמ"ז ואורחא
לברך כל זה נחשונה (ס"י מא)
בס"ד. ומי שמיר ואין דעתו
מיושבת עליו אל יורה בשעה שהוא
מיר דכתיב [ו] נר אל יורה וכו' כ
התוספות (ערוך פ"ה ד"ה נר) ויל
פי הירושלמי (ברכות פ"ה ה"א).
ומדת חסידות לכל בעל הוראה שיהא
מזה מלהורות בכל הדין דפרק הדר
בגון ציומא דרמח או בא מן הדרך
בגלו או צמא דאית שיה שיכרא או
הרמא אכל אין שם אסור אפילו
לכחלה:

מעשה שבא לפניו: ח ולא מיקרי הוראה אלא בדבר שיש בו חידוש לשואל אבל בהוראה שהשואל יודע שהיא פשוטה לכל ^[ד] כגון נותן טעם לפגם או

[בדק חבית] וכתב מהר"ק בשורש (ק"ע) [קס"ט] על ענין להורות בפני רבו, אע"ג שכתב מר שכתב בסמ"ק בשם מהר"ם דדוקא בימי התנאים והאמוראים וכו' מכל מקום אין שאר הפוסקים טוברים כן [עד כאן]:

דרכי משה

(ה) כתב בפסקי מהרא"י (תורה ח"ב) סימן רל"ח אם יש לתלמיד רשות לחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה אם יש לו ראיות מן הספרים. נראה אם הראיות ברורות קצת וצורתא דשמעתא מוכח כדברי התלמיד למה לא יחלוק כך היה דרכה של תורה מימי התנאים וכו'.

פרישה

(ד) אם הוא רחוק מרוב י"ב מי"ד וכו'. כנגד מחנה ישראל שהיתה שלש פרסאות וכל דעמי מילתא אזיל לגביה דמשה דכתיב (שמות ג' ז) כל מבקש ה' וגו' ואע"ג שהמחנה היתה שלש פרסאות ואחור לגבי דמשה (ר"ל ומשה היה רחוק מן המחנה מיל דכתיב (שם) ומשה יקח את האהלה ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וגו' ופירש רש"י הרחק אלפים אמה מן המחנה א"כ מן קצה מחנה השע"י עד אהלו הוא י"ג מילין) רצותא דמשה שא"י. רש"י. ואז"ל א"כ לא היה מצי למילף מינה כלל. וי"ל דמ"מ איכא למימר דאי לא דהוה אסור להורות דעמי רצו לא היה אזיל לגבי משה אלא משום דמתחלה כשהיה משה עמם צמחנה היה מן הדין אסור להו להורות בפניו משום הכי אע"ג דלאו מהן אחר כך רחוק מיל נשאר צמחנה הראשון מפני כבודו לרצותא דמשה. ודע דהעיקר שהתורה שכתבה כל מבקש ה' וגו' לא נוסח כהני לנו דהתורה אלא כדי ללמד מינה ובהיות שם קס כמשה ישראל עוד לא יכח למימר דלאו אגמרה לן אלא דוקא דא"ש כמשה אלא הוא הדין כל תלמיד עם רבו מזהב. ועיקר לימודא דקרא לא בא שגלמד מהוראות אמה שעה שהיה עו משה חוץ למחנה

א"ח 1234567, אוצר החכמה

דרישה

אם לא שיש לו קבלה [שטעה] או שטעה בדבר משנה יכול להחזיר וכו'. עיי"ש
בש"ע (סל"א): [ד] כגון נותן טעם לפגם וכו'. הורה מורי רבינו
שכל פסק שאדם רואה בפירושו בספרי הגאונים יכול להורות בימי רבו
אפילו תלמיד גמור (ותימה דהא איתא בעירובין פרק הדר דף ס"ב ע"ב א"ל
רב יעקב בר אבא לאב"י כגון מגילת תענית דכתיבא ומנחת מהו לאוריי באתרא
דריבא א"ל הכי אמר רב יוסף אפילו כיעתא ככותחא בעי מיניה מרב חסדא כל
שני דרב הונא ולא אורי. ופירש רש"י מגילת תענית שלא היה דבר הלכה כתוב
בימיהו אפילו אות אחת חזק ממגילת תענית ולהכי קרי מגילה עכ"ל. שמע מינה
אפילו דברים הכתובים בספר אסור לתלמיד להורות בפני רבו. ואפילו תלמיד חבר
כמו שכתבו התוספות (ר"ה רב חסדא) דרב חסדא תלמיד חבר ה"ל לרב הונא. ואפשר
לומר דדוקא בפניו אסור כמ"ש מהו לאוריי באתריה אבל שלא בפניו מותר. ועוד
יש לומר דההיא דמגילת תענית איירי בדבר שנראה חידוש לשאלה לאסור
ונכמ"ש התוספות שם בהריא ומרמ"ם כלומר בכגון כשראשון שאין רואה לו דבר חידוש
לשאלה ואשמענין דאפילו הכי אינו מותר לאל בכל שכתוב בספרים וכו' וק"ל.
עד כאן המגילה. רק לא יורה דבר מלכו ולא יסמוך על ראיותיו ולא ירמה

[ג] ויִאדֹנִי אֲבִי הָרֹאשׁ כָּתַב בְּתַלְמִיד גָּמֹר וְכוּ'. וְאֶעֱפֹ שְׁנֵטל רֶשֶׁת מֵרֶב רַב אֶחָד לֹא סָגִי עַד שִׁיטֹּל רֶשֶׁת מִכָּל רַבּוּתוֹ הַמּוֹבָהקִים. כִּכ־מִהֲרִיק. וְזֶל רִמָּא בִשְׁׁע סִעִיף ד' וְהָיִי מוֹבָהקִים (כֵּן פִּירֵשׁ הַרמבַּם) לֹא מִיִּירִי כִשָּׁאֵר רַבּוּ מוֹבָהקִ שְׂרֹב חֲכֻמָּתוֹ מִמֶּנּוּ דֹא־כִ לֹא אִפְשָׁר לִהְיוֹת לוֹ הִרְבָּה רַבָּנִים מוֹבָהקִים אֲלֵא רִצּוֹנִי לִוְמֵר תַּלְמִיד גָּמֹר לִאֲפֻקִי תַלְמִיד חֶבֶר דִּהִינִי שְׁתַּגְדֵּל בְּתוֹרָה (כֵּן פִּירֵשׁ מִהֲרִיק שׁוֹרֵשׁ (קָׁׁ) [קָסׁטן]. עַד כֵּאֵן הַמְגִיָּה) וְנִעֲשֶׂה חֶבֶר לִרְבּוּ דִּהִינִי שְׂקִרֹב הוּא לִהְיוֹת גְּדוֹל כְּרֹבּוּ. וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְסִבִּירָא לְהוּ דֹאִי קִיבֵל רֶשֶׁת מֵרֶב אֶחָד מִהֵי לַהֲרוֹת חוֹץ לִשְׁלֵשׁ פֶּרְסָאוֹת. וְיִ״א (בִּי בִשֵּׁם הַרמבַּם. וְהִדְרִכִּי מִשָּׁה מְקֻשָּׁה עַל הַבִּי מִהֶגְמָרָא וּמִסִּיק שְׁהִרְשִׁבִים סוּף פֶּרֶק מִי שִׁמַּת וּרְיִבִשׁ סִימָן רִעָא סִבִּירָא לְהוּ כְּדִבְרֵי מִהֲרִיק. עַד כֵּאֵן הַמְגִיָּה) דְּכָל שְׁאִינוּ רַבּוּ דִּהִינִי שְׁאִין רֹב חֲכֻמָּתוֹ מִמֶּנּוּ תַלְמִיד חֶבֶר הוּא: וּמִפְּמִיבָהקִ הִיא נְטִילַת רֶשֶׁת. וְאִין לַהֲתַלְמִיד לִסְמוּךְ אַחֲרֵים בְּמִקּוֹם רַבּוּ: מִהֲרִיק שׁוֹרֵשׁ (קָׁׁ) [קָסׁטן]: אִין לְאֹדֶם לַהֲרוֹת עַד אֲרַבְעִים שָׁנָה אִם יֵשׁ גְּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּעִיר אֶל עַי שְׁאִינוּ רַבּוּ. גְּמָרָא בְּפֶרֶק קָמָא דְ״ה: (ה: יט:) וְעִינִן כְּכִי: חֲכָם שְׁאִסֵּר אִין חֲבִירוֹ רִשְׁאִי לַהֲתִיר מִשִּׁקוֹל הַדַּעַת

הגהות והערות

[ז] עיני רש"י ותוספות בעירובין: [יח] כ"ה בבב"ד פ"ד, ובגדפס "הר"ש", ונראה שהוא ט"ס: [ט] עיני שו"ת מהרש"ל סימן לה שדייק ג' דברים מדברי הר"מ: [כ] עיני שו"ת מהרשד"ם חשו משפט סימן א שהאידך ברבבי מהה"ל אלן:

יא ולאפרושי מאיסורא כגון שרואה לאדם עובר על עבירה וכו'. שם (סג.) מימרא דרבא:

יב(א) ואסור לתלמיד לראות סכין לצורך שחיטה בפני רבו וכו'. פשוט שם מעובדא דרבינא סר סכינא בצלל שכתבתי

לעיל (ד"ה ואסור) דמשמע צהדיא דאי הוה רב אשי רבו מוצהק לא היה ראוי למסר סכינא קמיה: ומ"ש אב"ש לצורך עצמו שרואה לשחוט בו יכול לראותו בפניו. שם אמר רבא לורבא מרבנן חזי לנפשיה: ומ"ש אב"ש שאר כ"ה הוראה אפילו לצרכו אסור להורות בפניו. כן כתב הרא"ש שם ו"ל אם בני ביתו של תלמיד הולכו להוראה ושאלו לו איכא לספוקי אי שרי מידי דהוה אהא דאמר ולורבא מרבנן חזי לנפשיה או דילמא הני מילי בדיקת סכין שאינו אלא לכבודו של חכם וכי האי מחיל

ליקריה שלא להטריח לורבא מרבנן לנא אליו אצל דבר איסור והיתר אפילו לעצמו אסור להורות במקום רבו והדעת נוטה לאיסור עכ"ל: ודרי"ף והרמב"ם ז"ל השמיטו הא דאסור למסר סכינא קמיה רביה משום דהאידנא לא נהגו להראות סכין לחכם שחכמים מחלו על כבודם צה. וגם רבינו מן הדין ה"ל להשמיטו ולא כתבו אלא כדי לסיים בו אצל שאר כל הוראה אפילו לזכרו אסור לומר דאע"ג דלמסר סכינא לזכרו מותר שאר כל הוראה אפילו לזכרו אסור: כתב מהרי"ק בשורש (ק"ע) [קס"ט] דהא דמשמע פרק אלו טרפות (פולין מד. נד.) ופרק כל גגות (עירובין נד.) דאין לחכם להורות במקום חבירו כנגד דעת חבירו דהיינו דוקא בעירו ממש אצל היכא שאינו צעיר ממש אפילו במקום שלש פרסאות פשיטא שיכול להורות באקרצא היכא שהחכם האחר אינו רבו: וכתב עוד שם אשר רצית לדמות לזה כשבאין שני צעלי דיינים לפני רב אחד אכסנאי ויש רב אחד זקן ומופלג מיושג צעיר ורצית ללמוד מכאן דאין הרב האכסנאי יכול לדון בדיניהם בלא רשות הרב היושג שם נלע"ד דיש לחלק בין הוראות איסור להוראות ממון דשמא אין הרב היושג שם ממוצע לשניהם [ומשום כך צאו לפני

[אחרית 1234567]

[אחרית 1234567]

פרישה

(1) ולאפרושי מאיסורא. עיין בתשן משפט סימן כ"ח ס"ה דכתב היכא דאיכא "נד" אפרושי מאיסורא. ודקדקתי מלשון נד דאפילו לאסור עגונה מלינשא י"ט נד עיגון עיי"ש ו"ל דהכא נמי לענין זה: (1) לראות סכין לצורך שחיטה בפני רבו. דזה נראה כמורה על מעשה שצא לפניו:

דרישה

למורינו ונותן גיטין וחליצות אין במעשיו כלום וכו' עיי"ש: ובפניף ו' כתב וז"ל (והוא מדברי מהרי"ק שורש קי"ז [וקס"ט]. עד כאן המגיה) אם לא קיבל הנסמך הסמיכות מיד הרב ההוא הסומך אלא על ידי רבנים אחרים והוא נעשה להם סניף אין לאותו הרב להשתר עליו כלל אם אינו רבו. וכתב רמ"א (מהרי"ק שורש ק"צ) [קס"ט] אבל אם סמכו לבדו נהגו שהנסמך כפוי קצת לסומכו. וכן מי שלומד בשיבה זמן אחד נהגו לומר שהוא תלמיד בעל הישיבה אע"פ [שאפשר] שבעל הישיבה שמע חידושים יותר ממנו ויש למנהגים אלו עיקר על מה שיסמכו עכ"ל. ודוקא בלומד שם בשיבה פשט (ההלכה על דרך האמת והיושר בענין זה נעשה תלמידו וחיוב בכבודו. עד כאן המגיה) אבל לא חילוקים ודרך הפלפול וכמ"ש בסמוך (כ"י קער: ד"ה וכל) בשם מהרי"ק:

חידושי הגהות

[ד] פירוש דברי הירושלמי רבי חנינא הוה דר ציפורין והיו צאין לפניו שאלות מכמה מעשים. ומפיק מן תרתי זמנין והוון רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש וכו' פירוש שאפילו היה נשאל על מעשה אחד שמי פעמים היה מורה צה הלכה למעשה ולא היה מזכיר לרבי יוחנן ורשב"ל עמו ולא חש שמא יש טעות בהוראתו. אמרין חכים הוא וכו' פירוש אותו זקן צדי וחכם גדול הוא שסמינו חריפין. חד זמן רצונו לומר פעם אחת היה מזכיר עמו. אמרין מה חמא וכו' פירוש מה היום מיומים שר' השגיח עלינו יותר משאר ימים אמר להם יצא עלי כך וכך אם לא כל מעשה שהייתי מורה הלכה למעשה אם לא שמעתי אותו מרבי שאלתו הלכה למעשה פעמים רבות כשערות ראשי ולעשות מעשה אמרו שלש פעמים אצל מעשה זה לא אמרו בפני רבי אלא שמי פעמים לכן לא סמכתי למעשה עד שירפתי אחכם עמי:

הגהות והערות

[כא] לפנינו בגמרא "הכ"י אמר רבא וכו': [כא*] נוסף ע"פ מהרי"ק:

האכסנאי] כא*] ולמה ידחס הרב האכסנאי לפני הרב האחר מאחר שאינו רבו ויכוף אותו לדון לפני מי שאינו ממוצע להם אצל בהוראות איסור והיתר לא שייך למימר הכי ומשום הכי אמר דלאו אורח ארעא לאורויי צאתה דחזריה: וכתב עוד שם וגם לענין צרכת חתנים נלע"ד דאם אצי החתן והכלה חפזים שיצרך האכסנאי שאין הרב שצער יכול למחות אצל אם המנהג שהרב שצער נוטל איזה דבר מהחתן והכלה ודאי לאו כל כמיניה לרב האכסנאי למיפקק חיותיה דאיתו רב היושג שם בקציעות:

ד(ג) גרסינן צפרק הדך (עירובין סג.) רב אלעזר מהגרונזא ורב אחא בר תחליפא איקלעו לבי רב אחא צריה דרב איקא צאתה דרב אחא בר יעקב צעי רב אחא צריה דרב איקא למעבד להו עגלא חילתא אייתי סכינא וקא מחוי להו אמר להו רב אחא בר תחליפא לא ליחוש ליה

לפנא כלומר לרב אחא בר יעקב אמר להו רב אלעזר מהגרונזא והא [כא] אמר רבא לורבא מרבנן חזי לנפשיה חזי ואיענג רב אלעזר מהגרונזא והאמר רבא לורבא מרבנן חזי לנפשיה שאני התם דאחמילו כבודו ואי בעית אימא שאני רב אחא בר יעקב דמופלג. ופירש רש"י דאחמילו כבודו. מאחר שנאמר לו דליחוש לפנא והאחמילו לזכר כבודו לא היה לו לזלזל בדבר: דמופלג. הרבה מאד היה זקן וחכם ע"כ. ואע"ג דהאידנא לא נהגין למסר סכינא קמי חכם ומשמע דלית ציה שום מיושג כלל ומטעם זה השמיטו הפוסקים מעשה זה מכל מקום כתבתי כדי ללמוד ממנו בשאר דברים כגון תלמיד שאינו מוצהק להרמב"ם דשרי להורות אפילו בפניו דהיכא דאחמילו כבודו או היכא דמופלג חיישינן ליה: גרסינן בירושלמי פרק כל היד (נדא פ"ג ה"ו) רבי חנינא הוה [ד] שרי בצפרין והוון אחאי קמיה עובדין ומפק מן תרתי זמנין והוון רבי יוחנן ורש לקיש שריין תמן ולא הוה מזכיר לון עמיה אמרין חכים הוא ההוא סנא דפרחורי חריפין חד זמן לרפון עמיה אמרין מה חמא רבי משגח עלן יומא דין אמר לון ייתי עלי אם לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא אם לא שמעתי

הוא ושאף ליה שרף ליה. כתבתי גם זה ללמוד שלא יהא אדם גם לזו הוראה:

יב(ב) כתב הרמב"ם ולא כל מי שמות רבו מותר לישב ולהורות וכו' על אלא יצדד צד אחר וכן כשיצד עמו.

הכל פרק ה' מהלכות ת"ת (ה"ג-ו):
יג(ד), יד(ה), ט"א(ז) וי"ש כ"ז תלמיד
שלא הגיע

להוראה ומורה וכו' וכל חכם שהגיע להוראה ואינו מורה וכו'.

בסוף פרק קמא דע"ז (יט): אמר רבי אבהו אמר רב הונא אמר רב מאי דכתיב (משלי ז כו) כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. ופירש רש"י הפילה. לשון נפל שלא מלאו ימיו כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רבים חללים: ועומים. המתעמלים והמתחששים ומתאפקים הורגין את דורן ועומים לשון ועומים עיניו (ישעיה לג טו): ודע דגמרא אמרין עלה דהאי מימרא ועד כמה עד ארבעין שנים והא רבא אורי בשוין: פירש רש"י ועד כמה. הו רבא להוראה: עד ארבעין שנים. משולל: והא רבא אורי. וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה (ר"ה יט): התם בשוין. כשאין צעיר גדול ממנו. וכתב הר"ן (ה: ד"ה ושמינין) ושמינין מינה שאין תלמיד חכם ראוי להורות כל זמן שיש צעיר גדול ממנו אם לא הגיע לארבעים שנה אבל אין צעיר גדול ממנו מורה כרבא דאורי אע"פ שלא הגיע לארבעים ותמהני מהרמב"ם ו"ל שכתב לזו בפרק חמישי מהלכות ת"ת (ה"ד) ולא חילק בין ארבעים לפחות מהן וידן שיהא לשם גדול ממנו וכן יש לתמוה על הר"ף (שם) שלא כתב בהלכותיו והא רבא אורי התם בשוין עכ"ל. כלומר שהר"ף כתב ועד כמה עד ארבעין שנים והשמינין

הא דפרין והא רבא אורי ושיי התם בשוין והרמב"ם לא כתב לא זה ולא אותו ועל שניהן תמה. ואפשר שהר"ף והרמב"ם מפרשים דעד כמה שהגיע להוראה קאי עד כמה ראוי לעכב עצמו מלהורות וקאמר דעד ארבעים שנה ראוי לעכב ומשם ואילך אינו ראוי ופרין והא רבא אורי קודם ארבעים שנה ואם אימא שהיה ראוי לעכב עצמו מלהורות ה"ל לנהוג מדת חסידות ולמשוך ידו מלהורות כל זמן שהוא ראוי לעכב ושיי בשוין כלומר הא דרשאי לעכב את עצמו מלהורות עד ארבעין שנים היינו בשוין אבל רבא לא היה צדורו גדול כמוהו כח ולפיכך לא היה ראוי לעכב עצמו מלהורות. והר"ף כתב עד כמה עד ארבעין שנים לומר דעד אותו זמן הוא ראוי לעכב עצמו מלהורות ויותר מכן לא ולא חש לכחוז הא דרבא דאורי ואוקימנא ליה בשוין משום דבמדת חסידות הוא דקאמר שראוי לו להתעכב כל זמן שהוא ראוי וצדירות הללו לא שכיח כל כך מדת חסידות ומעטם זה לא הוצרך ללמדנו שכל שאין גדול ממנו אפילו לא הגיע לארבעים שנה אינו ראוי לעכב עצמו מלהורות וצדירות הללו אין צריך להזהיר על כך. והרמב"ם לפי שצדורו רב הקופצין להורות קודם זמן כמו שקרא עליהם תגר לא הוצרך לכחוז עד כמה ראוי לעכב עצמו להורות משהגיע להוראה דהלאו שלא יקדימו להורות קודם שיגיעו להוראה כל שכן שלא יתעכבו מלהורות אחר שיגיעו אי נמי משום דבזמן דורו רבו הקופצים להורות קודם זמן מי שהגיע להוראה אינו ראוי לעכב עצמו כלל מלהורות פן יקדמו מי שלא הגיע להוראה (ו):

אותו מרבי להלכה כשערות ראשי ולמעשה שלש פעמים והך עובדא לא אפא קומי רבי אלא תרין זמנין בגין כן נריפסכוני עמי. מכאן יש ללמוד כמה יש לזהר מלהורות דבזמן שאינו צדור לו מאלד עד שילך עמו חכמי העיר: [בדק הבית] כתב רבינו ירוחם ב"ב (סוף ח"ה

כב ע"ד) בשם הרמ"ה מתי סומכים על המתיר כשיש ראיות מן התורה (כ) או מדברי סופרים ואין מכין להראות פנים בתורה שלא כהלכה אבל המראה פנים בתורה שלא כהלכה הרי הוא כמין שבאומות ואין צריך לומר שאין סומכין עליו עכ"ל:

כתוב בהגהות מרדכי פרק קמא דיבמות (ס"ז) אדם שאסר על עצמו דבר המותר ואחרים יודעים שמחמיר על עצמו פשיטא שסומך עליהם ואינו חושש שמא יאכילוהו. אלא זה ספק לי ראובן שפירש ממאכל לפי שנראה לו שאסור לאכלו ושמעון נוהג בו היתר ונראה לו שראובן טועה בדבר כגון מי יש לחוש לראובן שיאכילוהו שמעון. ונראה שיכול לסמוך עליו ולא חייש דילמא ספי ליה מדאסיקנא (יבמות יד): דעשו בית שמאי כדבריהם ואפילו הכי לא נמנעו לישא נשים בית הלל מבית שמאי דמודעי להו כפירוש רש"י עכ"ל וכן כתב רבינו ירוחם בנתיב (ג') (כ') בשם הרמ"ה (כד). ובסוף פרק קמא דיבמות (יד). אמר אביי דכלל לא תתגודדו (דברים יד א) הוי שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחת אלו מורים בבית הלל ואלו מורים בבית שמאי ורבא אמר דכל כי האי גוונא שרי ולא אסור אלא בית דין אחד פלג מורים בבית שמאי ופלג מורים בבית הלל והרמב"ם בסוף הלכות ע"ז נראה שפסק כאביי ורבינו ירוחם בנתיב ב' פסק כרבא וכתב על זה (שם כג) בשם הרמ"ה דוקא כשמורין מקצתן להיתר ומקצתן לאיסור אבל אם אינם מורים מותר לנהוג אלו כדברי בית שמאי ואלו כדברי בית הלל ואפילו

אלו בפני אלו: 1234567
א(א) בפרק הערל (שם עז) ובפרק נושאין (שם צח) ובפרק עשרה יוחסין (קידושין ע): אמרין תלמיד חכם שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו. וכתבו התוספות בפרק הערל (ד"ה אם) דהני מילי כשהוא עצמו נוגע בדבר אבל אם אין צריך לאותה הוראה שומעין לו אף שלא אמרה עד שעת מעשה. וכתב רבינו ירוחם בנ"ב (שם) בשם הרמ"ה דדוקא בדורות הראשונים דהו אמרי לה כהן הגמרא על פה אבל עכשיו שאין יכול להורות אם לא שיהיה לו עיקר בגמרא אפילו שלאחר מעשה אמרה נאמן. וכתב הרא"ש וי"ל דעכשיו נמי כל מעשה שאירע אינו בגמרא כן אלא שמדמה מילתא למילתא ואיכא למיחש שמדמה [מה] דלא דמי ע"כ. וי"ל שאם הוא פשוט במשנה או בגמרא או בפרוסק אחר או בשום גאון או מגדולי האחרונים דאין לחוש לכל זה ונאמן עכ"ל רבינו ירוחם:

ט"א(א) חכם שאסר אין חבירו ראוי להתיר בפרק קמא דע"ז (ו) ובפרק אלו טריפות (חולין מד): והאריכו בדבר הר"ן שם (ע"ז א: ד"ה הנשאל) ורבינו ירוחם בנ"ב (ח"ה כא ע"ד) ומהר"ק שורש (קע"ב) [קס"ט]. וכתב עוד רבינו ירוחם (שם כב) וכל זה מירי בשניהם שוים שאם האחד גדול מחבירו בחכמה יכול להתיר מה שאסר חבירו אפילו במידי דחלי בסבא. והר"ן כתב חילוק זה להלכה אבל לא למעשה [עד כאן]: גרסינן בירושלמי סוף פרק קמא דמועד קטן (ה"י) רבי מנא אימנא עוקא דסולמיה [ה] שאל לרבי יונה אבוי שרף ליה כן אפילו כן אמר ליה פוק חמי מד קב וסמוך עליו [ו] נפק ואשכח רבי זון צר

דרכי משה

(ו) ובתשובות הרשב"א (ח"א) סימן רמ"ז משמע דאם שתי רביעית יין אל יורה. ואינו אסור כל אותו היום רק ביום טוב אמרין דמרבין באכילה ושתייה. ומכל מקום אילו נתן דעתו כבר על ההלכה ועל פסק הדבר בין להתיר בין לאסור שמותר להורות ואפילו מיד שאכל

חדושי הגהות

[ה] עוקא דסולמיה. כמין גומא עשוי מעץ שהיה הקולס עומד צמודה שלא ימוט ושאל לר' יונה אבוי והמירו לו: [ו] פירוש אע"פ שהמיר אמר לו לא ושאל עוד לזון וחסם אחד ואל תסמוך עלי לחולא (כך פירש בעל קרבן העדה):

הגהות והערות

כב) לפנינו ברבינו ירוחם ראיות מן "התוספות" או מדברי סופרים: כג) במרדכי הנוסח טועה בדבר "וגם ראובן אם היה סובר שמותר היה אוכל" מי יש לחוש וכו': כד) דברי הגהות מרדכי הובאו גם בדרכי משה לעיל סימן קיט אות ב ועי"ש ש"ע סעיף ז ברמ"א ובנו"כ: כה) ברבינו ירוחם "גמרי ליה לגמרא": כו) ברבינו ירוחם כל מעשה "שבא הוא" בגמרא. ונראה דהוא ט"ס. ועיין מה שכתב הב"ח סימן רמא סוף סעיף ה: כז) פירוש שרא ליה לתקן במעמד: כח) בב"י דפור' הגירסא גדול "ממנו". ובחידושי הגהות דפוס דיהנפורט כתב דלפע"ד צ"ל גדול "כמותו", ועפ"י הגיהו בדפוסים המאוחרים:

ג אסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו והוא שיהיה השם פלאי וכו'. כ"כ הרמב"ם פרק ה' דהלכות ת"ת. וכבר נתבאר במחלת סימן ר"מ (פ"ה) דהא שאסור לקרות לאחרים שמם כשם רבו דהכי משמע לישנא דברייתא עיי"ש. מיהא הא דמשמע מלשון מדכתב ולא יזכיר שמו צפניו ואפילו לקרות לאחרים וכו' דדוקא צפני רבו הוא דלא יקרא לאחרים שמם כשם רבו קשה דל"כ מאי הא דכתב אפילו לאחר מותם כיון דלאחר מותם שלא צפניו הוא. וי"ל דהכי קאמר הרמב"ם דצפני רבו וצפניו איסורא הוא דאיכא להזכיר שמו צפניו ואפילו לקרות לאחרים בשמם אבל שלא צפניו אע"ג דליכא איסורא מכל מקום כבוד הוא לרבו שלא יזכיר את שם אחרים שמם כשם רבו אלא משנה את שמם אפילו לאחר מותם אבל לקרות לרבו צפניו אפילו שלא צפניו איסורא הוא דאיכא. ובהכי ניחא שדברי הרמב"ם בהלכות ממרים (פ"ו ה"ג) ומציאו רבינו צסימן ר"מ לא הזכיר איסורא אלא שיש לזהר בך והוא לפי שכתב בתם דמשמע אפילו שלא צפניו יש לזהר אע"ג דליכא איסורא והרב צ"י (ו) נספר כסף משנה (שם צ"ה) (ת"ת) לא שם לצי לזאת ולפיק נתקשו לו דברי הרמב"ם שגראין דבריו סותרין זה את זה ולא קשיא מידי. ובש"ע (ט"ו) כתב נסתם דאסור לקרות לרבו צפניו אפילו צמחו ואפילו לקרות לאחרים שמם כשמו נמי איכא איסור אפילו שלא צפניו או לאחר מיתה וליחא אלא כדפרישית ודוק:

1234567

דרכי משה

רב הוא והצדוקים מודים בו. וצ"ע בתוספות שאנ"ן סוף פרק היו בורקין (סנהדרין מב. בליקוטין מהד"י י"ט אות קנר) כתבו דשתי יין מותר לרוב דיני ממונות וצ"ע עיי"ש עכ"ל. ועיין בחשן המשפט סימן ז' (י"ט אורח ס"ד ד"ה סומא, ב"י ס"ד ד"ה כתבו) מדין שיכור: עיין לקמן סימן רמ"ה (אות ז') דאין חכם רשאי להורות באתריה דחכם חבירו וכן אם מותר לנהוג שום שררות ורבות לפני אותו החכם, ושם דין חכם שאסר אם חבירו רשאי להתיר או אם חכם נאמן בהוראותיו: (ז) ויש ללמוד דמותר להזכיר שמו כשמוזכר גם כן מורי ורבי:

פרישה

(ח) כי רבים חללים הפילה. פירש רש"י הפילה לשון נפל שלא מלאו ימיו כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רבים חללי: (ט) ועצומים. המעצמים והמחסינים ומתאפקים הורגין את דורן ועצומים לשון עוצם עיניו (ועיין נסחן משפט סימן י' (פ"ג) שמתאר כל זה שם. עד כאן המגיה): (י) אסור לתלמיד לקרוא לרבו וכו'. פירש רש"י שאומר פלוני ואינו אומר מורי ורבי פלוני וכו' רמ"א (ד"מ אות ז', שו"ע ט"ו) שכתב גזונא מותר: (יא) ולא יזכיר שמו בפניו. רמ"א לומר אפילו אינו קוראו אלא מדבר דרך שמועה ממנו עם חבירו: (יב) ואפילו לקרות לאחרים ששםם וכו'. רמ"א לומר צפניו. ומיירי כשאני שם פלאי דכשם פלאי אפילו שלא צפניו אסור ואפילו לקרות לאחרים צפניו דמזכיר ממ"ש לעיל צסימן ר"מ (ומיהו זה אינו מוכרח וממ"ש לעיל צסימן ר"מ דברייה (אות ד') ודוק) אף על פי שכתב כתב אסור לתלמיד לקרוא לרבו צפניו והוא שיהיה וכו' דמשמע דוקא צפניו אסור אבל לאחרים שמם כשם רבו מותר ואפילו צפניו פלאי לשון שאינו מדוקדק הוא ולכן כתב צ"י שמה שכתב בפרק ו' מהלכות ממרים והוא מ"ש רבינו לעיל צפניו צסימן ר"מ הוא עיקר ושם (כסף משנה ת"מ פ"ה ה"ה) צ"ח צ"ח היטב וכתב שהוא סברת עמנו ושם קאי גם כן על רבו שהרי כלל אצלו ורבו יחד וצפרק ה' מהלכות ת"ת והוא מ"ש כאן כתב סתם: ומה שלא תמה רבינו בכלל על זה כמו שמה לעיל צסימן ר"מ דהתם לא תמה אלא על מה שאסור לקרוא לאחרים שמם כשם רבו או אצלו צפניו

הגהות והערות

בטו ב"ה בב"י דפ"ר. ובנדרים "חילוק":

בדרך שאר העם וכו'. צפרק תפלת השחר (ברכות כו:) תניא ר' אליעזר אומר המהפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו גורם לשכינה שמתחלק מישאל. ופירש רש"י שלום לרבו כשאר כל אדם שלום עליך ולא אמר שלום עליך רבי. וכן הם דברי הרמב"ם

¹²³⁴⁵⁶⁷אחורי החכמה

(ה' ת"ח פ"ה ה"ה) ומפרש דלהחזיר לו שלום צריך לומר לו שלום עליך רבי ומורי. וה"ר יונה (יט: ד"ה והנותן) פירש הנותן שלום לרבו רצה לומר שמקדים לו שלום ואין לתלמיד להקדים לו שום דיבור מרוב המורה וכן אמרו (שם פט.) כלום יש ענין שמקדים שלום לרבו ומה שאמרו בהרבה מקומות (מיר כ:) כדי שאלת שלום תלמיד לרבו אינו רוצה לומר אלא כדי חזרת שלום תלמיד לרבו עכ"ל ל'. וגם הגהות מיימון (שם אות

לו שלום כדרך שאר העם שנותנים שלום זה לזה אלא שוחה לפניו (יד) [ה] ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי ואם נתן לו רבו שלום יחזיר לו שלום עליך מורי ורבי. (טו) ולא יחלוץ תפילין לפני רבו. ולא יסב לבן לפניו אלא כיושב לפני המלך. (טז) ולא יתפלל לפניו ולא לאחריו ולא מצדו ואין צריך לומר שאסור לילך בצדו. וכיצד יעשה (יז) כשמתפלל עם רבו יתרחק לאחריו ולא יהא מכוין כנגד אחוריו אלא יצדד עצמו לצד אחר וכן יעשה כשילך עמו. היו שנים

¹²³⁴⁵⁶⁷אחורי החכמה

בית אב משמאלו ועוד תניא שלשה שהיו מהלכין בדרך הרב צאמנע גדול צמינו קטן משמאלו תרגומא רב שמואל צר פפא קמיה דרב אדא כדי שימסכה צו רבו והתניא המהלך כנגד רבו הרי זה צור אחורי רבו הרי זה מגסי הרוח דמלמד אלדודי. ופירש רש"י הרי זה צור. אפילו בדרך ארץ אינו צריך: כדי שימסכה צו רבו. ה' דקתני מימינו לא שילך אצלו אלא מאחוריו ומיהו גדול לימין וקטן לצד שמאל אלא גדול ושניהם אחורי הרב: דמלמד אלדודי. לא אלא ממע ולא אחורי ממע אלא שימסכה צו רבו מקצת נד רבו עכ"ל. ודברי רבינו אינם מוצאים יפה וצריך לבארם שיסכימו לדברי רש"י (ט): והרמב"ם כתב צ"ו מהלכות ת"ת (ה"ה) צריכתא דשלשה שהיו מהלכים בדרך וכו' ולא כתב מאי דאיתמר עלה בגמרא. ונראה שהטעם מפני שהם דברים פשוטים וכל אדם זהיר בזה נכון מחמת דרך ארץ אלא הא דשלשה שהיו מהלכין בדרך אינטיכא ליה לאשמועינן שלא ילכו זה אחר זה אלא צורה אחת. ויותר נראה לומר שסמך על מה שכתב צפרק ה' (ה"ו) ולא יתפלל לפני רבו וכו' ואין צריך לומר שאסור לו להלך צדו אלא יתרחק לאחר רבו ולא יהא מכוון

דרכי משה

מיימוני פרק ו' דהלכות ת"ת (אות ב) כתב אהא דאם היו מהלכים וכו' (יומא לו.) והא דאמרין פרק שלשה שאכלו (ברכות מו:) אין מכבדים בדרכים אלא בפתח הראוי למוזה פירש ר"ת דהתם מיירי שאין שניהם בחבורה אחת אלא כל אחד הולך לעצמו אז יוכל אחד למהר לעשות צרכיו כמו שירצה אבל כשהולכין יחד מכבדין בכל מקום וכו'. וכן הוא בתוספות פרק במה בהמה (שבת נא: ד"ה קדימה) וכן פירש ה"ר יונה פרק שלשה שאכלו (דף ל"ז ע"ב) (לד: ד"ה אין מכבדין) ובמרדכי שם (סי' קסו). וכתב בשם ראב"ה דכתב דבמקום סכנה אין מכבדין עכ"ל:

פרישה

ו"א ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי וכו'. עיין דרישה: ואם נתן לו רבו שלום וכו' מורי ורבי. לעולם צהחורת שלום צרימין להוסיף יותר מנשאלת שלום (עיין מ"ש א"א ז"ל לעיל סוף סימן קמ"ח מרישה אות ו). והא דאמרין צעלמא חוק כדי דיבור כדי "שאלת" שלום תלמיד לרבו ומפורש דהיינו שאמר לו שלום עליך רבי ומורי (ורבי) ז"ל דלאו דווקא קאמר "שאלת" שלום אלא רצונו לומר חזרת שלום. וכ"כ (הר"ן) [ה"ר יונה] והביאו הכ"י: (טו) ו"א יחלוץ תפילין לפני רבו. באורם חיים סימן ל"ח (אות ח) כתבתי הטעם עיי"ש: (טז) ו"א יתפיל לפני

דרישה

[ה] ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי. ז"ל רמ"א (סט"ו) וכן נוהגין ויש אומרים שאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל שנאמר (איוב כט ח) ראוני נערים ונחבאו עכ"ל. והוא מהירושלמי והביאו הרא"ש ומסיק דבגמרא דידן לא משמע הכי דאמרין חוק כדי דיבור כדי שאלת תלמיד לרב:

הגהות והערות

רבינו ירוחם ואסור לחלוק על ישיבת רבו ולומר דבר שלא שמע מפי רבו וליתן לו שלום כך פשוט בברכות, פרש"י שנותן לו שלום כשאר בני אדם אלא שאומר לו שלום עליך רבי, ובירושלמי שאינו נותן לו שלום כלל ובגמרא דידן מוכח כרש"י עכ"ל: (לב) בכת"י ובדפוסים מרמונים ולא "ישב":

בדרך שאר העם וכו'. צפרק תפלת השחר (ברכות כו:) תניא ר' אליעזר אומר המהפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו גורם לשכינה שמתחלק מישאל. ופירש רש"י שלום לרבו כשאר כל אדם שלום עליך ולא אמר שלום עליך רבי. וכן הם דברי הרמב"ם (ה' ת"ח פ"ה ה"ה) ומפרש דלהחזיר לו שלום צריך לומר לו שלום עליך רבי ומורי. וה"ר יונה (יט: ד"ה והנותן) פירש הנותן שלום לרבו רצה לומר שמקדים לו שלום ואין לתלמיד להקדים לו שום דיבור מרוב המורה וכן אמרו (שם פט.) כלום יש ענין שמקדים שלום לרבו ומה שאמרו בהרבה מקומות (מיר כ:) כדי שאלת שלום תלמיד לרבו אינו רוצה לומר אלא כדי חזרת שלום תלמיד לרבו עכ"ל ל'. וגם הגהות מיימון (שם אות

ח) כתבו דהכי איתא בירושלמי (ברכות פ"ג ה"א) נהגין דלא שילי זעירא בשלמא דרבא (ח). והרא"ש (ברכות פ"ד ס"ה) כתב בירושלמי משמע דתלמיד אינו נותן שלום לרבו כלל מיהו צמרל דידן אמרינן חוק כדי דיבור כדי שאלת תלמיד לרבו עכ"ל: ורמ"ש ו"א יחלוץ תפילין לפני רבו. נראה דהיינו מדאמרין צפרק חלק (פסהדון קא:) מאי חוה הדבר אשר הרים יד צמלך (מ"א יא כו) שחלק תפיליו לפניו. ומורא רב כמורא מלך. וכבר הארכתי בזה בטור אורח חיים סימן ל"ח (מד. ד"ה אמר רבא): ורמ"ש ו"א יסב לפני המלך: ורמ"ש ו"א יתפיל לפניו ו"א לאחריו ו"א מצדו וכו'. צפרק תפלת השחר (כח). אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יתפלל אדם לא כנגד רבו ולא אחורי רבו. ופירש רש"י כנגד רבו. אלא רבו ומראה כאילו הם שוים: אחורי רבו. נמי ויהרא הוא. והתוספות (ד"ה ולא) כתבו שיש מפרש דאחורי רבו ה' טעמא מפני שנראה כמשתחוה לרבו. וה"ר יונה (שם ד"ה אל) כתב נראה בגמרא שהטעם שאסור להפלל אחורי רבו מפני ההפסק כי שמא יטערך רבו לפסוע ג' פסיעות לאחוריו

(ח) וכן הוא בתא"ו נתיב ב' ח"ה (כב:) לא] וכן הוא בסמ"ג (עשין י' צח ע"ג): כתב הר"ן פרק קמא דמועד קטן (ע"א דף שצ"ד) ג: ד"ה כתיב) הא דתלמיד הנפטר מרבו ולן בעיר צריך לחזור וליטול ממנו רשות היינו דוקא שנטל רשות לילך באותו היום או לילך למחר ולן עוד לילה אחת אבל אם נטל רשות לילך למחר לא צריך לחזור וליטול רשות דאדעתא דהכי שיטע למחר נטל רשות עכ"ל: כתב הרוקח סימן של"ה רב היושב בסעודה אומרים ברשות מורי הרב ורבתי כמו שמצינו במסכת דרך ארץ (פ"ה) שאמר פלוסוף אחד שלום עליכם חכמי ישראל ולרבן גמליאל בראש: (ט) בהגהות

(יד) ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי וכו'. עיין דרישה: ואם נתן לו רבו שלום וכו' מורי ורבי. לעולם צהחורת שלום צרימין להוסיף יותר מנשאלת שלום (עיין מ"ש א"א ז"ל לעיל סוף סימן קמ"ח מרישה אות ו). והא דאמרין צעלמא חוק כדי דיבור כדי "שאלת" שלום תלמיד לרבו ומפורש דהיינו שאמר לו שלום עליך רבי ומורי (ורבי) ז"ל דלאו דווקא קאמר "שאלת" שלום אלא רצונו לומר חזרת שלום. וכ"כ (הר"ן) [ה"ר יונה] והביאו הכ"י: (טו) ו"א יחלוץ תפילין לפני רבו. באורם חיים סימן ל"ח (אות ח) כתבתי הטעם עיי"ש: (טז) ו"א יתפיל לפני

[ל] עיין מעדני יו"ט על הרא"ש (פ"ד ס"ה) אות י שכתב דתליא בחלוקה גרסאות דה"ר יונה גרים בגמרא כגירסת הר"ף והרא"ש דגרסי והנותן שלום לרבו ולא גרסי "והמחזיר שלום לרבו", משא"כ רש"י גרים כגירסת גמרא דידן "והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו" וא"כ נתינה וחזרה כי הדדי נינהו: לאו ז"ל

ד' וחייב לעמוד מפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו. הכי איתא פ"ק דקדושין (דף ל"ג): "ומ"ש עד שיתכסה ממנו וכו'". רבו מדין דרך ארץ נגעו זה וא"כ מינה נשמע למהלך: "ומ"ש הכי איתא פרק הוצילו לו את הכף (יומא דף נ"ג) ועיין במ"ש בסמ"ח תפלת השחר (ס"ט) גבי הא דאסור להתפלל לא כנגד רבו ולא אחורי רבו דאסור לעבור כנגד המתפללין

הולכין עמו (י"ט) הגדול שבשנים הולך לצד ימינו מאחוריו ומצדד עצמו לצדדין והקטן לצד שמאלו. וחוץ לארבע אמות הכל מותר. [ו] ולא יכנס עמו במרחץ (י) ואם היה צריך לו לשמשו מותר. ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב ולא יעמוד עד שיאמר לו עמוד או עד שיטול רשות לעמוד. וכשיפטר מלפניו (י"ט) לא יחזור לו לאחוריו אלא נרתע לאחוריו ופניו כנגד פני רבו. ולא ישב במקומו. (כ) ולא יכריע דבריו בפניו. ולא יסתור את דבריו. [ז] וחייב לעמוד מפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיתכסה ממנו שלא יראה קומתו ואחר כך ישב. ואפילו היה רוכב חשוב כמהלך וצריך לעמוד מפניו.

מקום שנהגו (פסחים נ"א). והרמב"ם צפרק ה' מהלכות ת"מ (ס"ט) השמיט הא דאם היה צריך לו מותר משום דמילתא דפשיטא הוא וסמך על מה שכתב צפרק כ"א מהלכות איסורי ביאה (ה"ט"ז): "ומ"ש ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב ולא יעמוד עד שיאמר לו עמוד וכו'". כ"כ הרמב"ם צפרק ה' מהלכות ת"מ (ס"ט): "ומ"ש וכשיפטר לפניו לא יחזור לו לאחוריו וכו'". מימרא דיומא פרק הוצילו לו (נ"ג): "ומ"ש ולא ישב במקומו ולא יכריע דבריו בפניו ולא יסתור דבריו. כ"כ הרמב"ם צפרק ה' מהלכות ת"מ (ס"ט) וליף לה דמתניא הכי (קידושין ל"א): גבי אצו כמו שנתבאר בסמ"ח ר"מ (קס"ח): וכל שכן לרבו שכתבו חמור מכבוד אצו. ומדכתב בפניו משמע דשלא בפניו מותר בין צרצו בין נאצו: "ומ"ש וחייב לעמוד מפניו וכו' עד ואחר כך ישב. צפרק קמא דקידושין (נ"ג): "ומ"ש ואפילו היה רוכב חשוב כמהלך וכו'". גס זה ס"ט (ע"ב) צעיר דליפשיטא:

יח, בא, (א) (ב) (ג) כתב הרשב"א נחשונה (ת"ג ס"י רפ"א) כשספר תורה דיוקן אינם חייבין לעמוד לפי שהוא במקום אחר והציבור במקום אחר ואין אדם חייב לעמוד בפני רבו שהוא עומד למעלה נציתו והתלמיד למטה על גבי קרקע: כתוב בשנלי הלקט סימן מ"ג מפני רבו מוצק עומד מלא עיניו עד שיתכסה ממנו כדאיתא צפרק קמא דקידושין דהוה עבד ר' אלעזר לר' יוחנן רביה לר'. ואם הוא צבית הכנסת נציבור וקראו רבו לקרות בתורה אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד לה. ולר"ך אדם שיהא איתא ציבור עליו וכל שכן במקום גדולים וחקנים. וכמו כן אם יש להרצ שרץ רב נאצוה מדינה ואזוה הרצ אינו חולק כבוד לר"ך גס איתא אינן צריך לעמוד מפני רבן כדאמרין לה לא קשיא הא דפליג ליה רביה יקרא וכו'. ואמרין צפרק קמא דקידושין (נ"ג): איצטעל להו צנו והוא רבו צריך לעמוד מפני אצו או לא הא שמת דאמר ליה שמואל לרבי יהודה קום מקמי אצו רב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה אלא מאי קאמר ליה הכי קאמר ליה וימנין דאמי מאחורי קום את מקמיה ולא תיחוש ליקרא ידי. מהא שמעינן שהן אינו חייב לעמוד מפני אצו במקום רבו אם הרצ אינו חולק כבוד לאצו כדאיתא צפרק קמא דקידושין (נ"ג): אצל צהא איכא לספוקי היכא שמהרצ של רבן לא למדת אס מוכל להעביר כבוד רבן מפני כבודו עכ"ל:

דרכי משה

(י) במדרכי פרק מקום שנהגו (פסחים ס"י תרה-תרו) כתב רבינו מאיר לרחוק עם אביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו אינו יודע היתר וכמה פעמים הוריתי לאיסור, ואינו נראה לומר דהתם בביגית אבל במרחץ שלנו מותר דמנין לנו לחלק מסבירת הכרס עכ"ל. וכתב מהר"י ווייל בפסקיו (דין והלכות סימן לו) היכא דהיה הוא במרחץ קודם רבו אין צריך לצאת עכ"ל. ובחידושי אגודה פרק מקום שנהגו (ס"י ג) כתב אוצר החכמה תלמיד אל ירחק עם רבו אכן עתה דמכסין הערוה לית לן בה ומותר לרחוק יחד עכ"ל:

פרישה

עד כאן המגיה: (י"ט) לא יחזור לו לאחוריו אלא נרתע לאחוריו וכו'. ק"ק דמיון דהתלמיד צלל יחזור לו לאחוריו ה"ל לסיים אלא ילך לאחוריו ואפילו צלל נרתע נמי. ואפשר דכל הולך לאחוריו נרתע מקמי משום דאיתו עושה כן אלא מכה רמת ויעה וגם [אס] הליכתו לאחוריו צלל רמת ויעה אין טעם ממש לדבר: (כ) ולא יכריע דבריו בפניו ולא יסתור וכו'. בסמ"ח ר"מ (ע"י דרשה א"ח ג) כתבתי דלא יסתור אפילו שלא בפניו ואסור ומשום הכי לא כלליהו סתירה והכרעה יחד וגם אינו לא ז"ל אף ז"ל וק"ל: (ואפילו היה רוכב וכו'). ראו למר אס הרצ רוכב עד כאן המגיה:

דרישה

סימן כ"ג (ש"ע ס"ו) דמשמע דיש קצת איסור בלבישת מכנסיים אם לא ברחבים מפני שמביאים לידי השחתת זרע ורמ"א כתב שם דבזמן מועט לית לן בה עיי"ש: או עד שיפוטל רשות לעמוד. וכן בסעודה צריך ליטול רשות ממנו תחלה. רמ"א (ש"ס): [ז] וחייב לעמוד מפניו משיראנו מרחוק וכו'. ואם הוא ברשות אחר אין צריך לעמוד מפניו וכן בספר תורה כשהיא על הבימה אין ציבור שבבית הכנסת צריכין לעמוד דהספר תורה ברשות אחר. וכן בש"ע סיף י"ח והוא מתשובת הרשב"א (ח"ג ס"י רפ"א):

הגהות והערות

[ל] עיין בית יוסף אורח חיים סימן צ (פג ע"ב) ובמהדורותיו שנו ע"א ד"ה ומ"ש ואם הרחיק שכתב ומיהו משמע מדבריו דלא מהני ריחוק ארבע אמות אלא להתפלל אחורי רבו אבל להתפלל ואחוריו לרבו אפילו רחוק כמה לא. ובדרכי משה שם אות ה השיג עליו וכתב ומדברי הטור לא משמע כן אלא כל רחוק ארבע אמות כרשות בפני עצמו הוא ובכל ענין שרי:

כתב הרמב"ם תלמיד היושב לפני רבו תמיד אינו רשאי לעמוד מלפניו וכו'. צפרק ו' מהלכות ת"מ (ה"ט). וטעמו מהא' ^{העמוד וכו' עד דסבירא ליה דהלכה כר' אעזר שאל נתן} דאיתא צפרק קמא דקידושין (ג סע"א) אמר ר' אבהו אין תלמיד קצבה לדבר. מימה הלך ר' אלעזר לא קאמר אלא כשאני עוסק חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית שלא יהא כבודו צמורה דעוסק צמורה רשאי לעמוד כל עיקר אפילו שחרית

ומרובה מכבוד שמים. והכריעו התוספות (ד"ה אין ת"מ) לפרש דדן זה אינו נוהג אלא צמות שדרין ציית הרב דמסתמא עמדו שחרית וערבית אצל בתלמידים אחרים חייבים לעמוד אפילו מאה פעמים ביום שמה יראה אחד ויחשדם ואפילו

אותם הדברים ציית הרב נמי אם צאו פנים חדשות לרצון לעמוד עכ"ל (יא). וכן כתב המרדכי (סי' תק) בשם ר"י. וכתב עוד (סי' תשנ) בשם ר"צ דהכי קאמר אין תלמיד חכם העוסק צמורה רשאי לעמוד ולצטל תלמודו אלא שחרית וערבית.

והרמב"ם נראה שמפרש כדברי התוספות ולפיכך כתב תלמיד היושב לפני רבו תמיד. ונגמרה מייחית בחר הא דר' אבהו אמר ר' אלעזר כל תלמיד חכם שאינו עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח. והר"ף (יד) כתב הא דר' אלעזר והשמיט ההיא דרבי אבהו. וכתב הר"ש (סי' ט) שטעמו משום דמשמע ליה דר' אלעזר פליג

עליה וסבירא ליה דהלכתא כר' אלעזר וגם ר' עקיבא (פסחים כג:) השוה מורא החכם למורא המקום וכו' [בדק הבית] וכן פסק הרשב"א בחושבה (ח"א סי' קמד) [עד כאן]:

יג—כ כ"ה המלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו וכו' עד ופורק ממנו יראת שמים. צריש פרק אלמנה נוזנת (כחטט טז): **ומ"ש וכו' תלמיד שמוציא דבר מב"ב כבוד לה' רבו וכו'.** כ"כ הרמב"ם צפרק ה' מהלכות ת"מ (ה"ט). וטעמו מדגריסין צפרק חפלת השחר (כו): תנא ר' אליעזר אומר המתפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו והחולק על ישיבתו של רבו והאומר דבר שלא שמע מפיו רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל:

כא(ג) אין חולקין כבוד לתלמיד לפני רבו אלא אם כן רבו חולק לו כבוד. מסקנא דגמרא צפרק יש נוחלין (כ"ג קט): וכתבנו הר"ף (יד) והרא"ש (סי' נה) צפרק קמא דקדושין:

דרכי משה

(יא) וכן כתב בהגהות מיימוני פרק ו' (ד"ק ה"ח) בשם סמ"ק (סי' נב). וכתב דאין רשאי דקאמר היינו אינו חייב עכ"ל [ז]:

פרישה

(כא) **תלמיד היושב לפני רבו תמיד וכו'.** מדקאמר תמיד (עמ"ש צמור) נראה שמפרש כפירוש התוספות דהיינו התלמידים היושבים ציית הרב דמסתמא עמדו מלפניו שחרית וערבית אצל תלמידים אחרים אפילו מאה פעמים ביום שמה יראה אחד ויחשדם. עיין ציית ציית יוסף שמה התוספות: (כג) **אלא שחרית וערבית שלא יהא כבודו וכו'.** פירוש שמקבל עליו עול מלכות שמים בקריאת שמע שחרית וערבית. פירוש התוספות אינו רשאי לזנוז לומר אינו מחויב וכו' ואח"כ כתב דר' עקיבא דהגריץ דהיינו מחויב וכן צמ"ג (עין יג טז ע"ג). ואמר ר"י דהיינו דוקא ציית המדרש וצמקום הלנוע אצל צמקום שיש גנאי לרב שאין עומדין מפניו כגון שיש פנים חדשות

דרישה

[ח] **אין חולקין כבוד לתלמיד לפני רבו וכו'.** ופסק רבינו שמחה שאין הרב צריך לעמוד לפני התלמיד אפילו אם הוא תלמיד חכם גדול מאוד וכו' אמנם חזינא למורי רבינו שעשה הידור לתלמידיו ואפילו בפני אותן שאינן חשובין כולי האי. עכ"ל הגהות מיימוני. עוד שם ואפילו

חדושי הגהות

[י] לפנינו נגמלא אמרה להאי מיימרא ר' אייט א"ר ינאי:

הגהות והערות

הנוסח כדאמרין (ב"ב קיש ע"ב) והלכתא חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב והלכתא אין חולקין לא קשיא וכו': [ז] **הא דכתב דאינו רשאי דקאמר היינו אינו חייב.** מובא בהג"מ בשם סמ"ג (עשין יג צח ע"ג): [ח] **בדפוס** שלוניקי ודפוס ואדי אל חגארה שבספרד הנוסח כתב "רב" אלפס "לא" הביא. ולפי נוסח זה אין צורך להגיה כפי שהגיה הפרישה אות כג: [ח] **כ"ה ברמב"ם ובב"י דפור'.** ובדפוס שמזלול "מכל" דבר "מכבוד" רבו: [ט] **מובא** במהרש"ל בביאורו על הטרור. וכן מ"ש הב"ח לקמן "מצאתי הגהה" "ועוד מצאתי" מובא שם:

ע"ש דכדז תורה דאשח חכר שמא אין שייך לאחז מיתא תוספות פרק שבעה העדות (דף ל': ד"ה והאמר). אבל בתשובה מהר"ם מ"ץ כתב אשח חכר שנישאל לעם הארץ אין חייבין לכבדה כדראשונה עכ"ל משמע דבעודה אלמנה תלמיד חכם חייבין לכבדה כאילו היה בעלה חי: **פסק** רבינו שמחה אין הרב

זרין לעמוד מפני התלמיד אפילו אם הוא חכם גדול מאוד וכו' אמנם חזינא למורי רבינו ששעה הידור לתלמידיו ואפילו מפני אותן שאינן חשובים כולי האי. הגהות מיימוני (פ"ה אות ג): **אסור** להורות

אם כן רבו חולק לו כבוד (יב): **כב** (כו) **ראה רבו עובר על דברי תורה** אומר לו למדתנו רבינו **כך וכך**: **כד** (סו) **ולא יאמר דבר שלא שמע מרבו עד שיזכיר שם** אומר: **כה** וכשימות **רבו יש אומרים שקורע כל בגדיו עד שמגלה את**

כד **ולא יאמר דבר שלא שמע מרבו** וכו'. נפרק חפלת השער (שס) האומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שחטאת מן ישראל. ופירש הרא"ש (ס"ה) דבר שלא שמע מפי רבו ואמרו מפי רבו.

בפני גדול הדור אע"פ שלא למד ממנו שום דבר תוספות פרק חין עומדין (ל: ד"ה מורה). וכ"כ ה"ר פרץ (הגהות סמ"ק סי' נב) דמופלג בחכמה אפילו אינו רבו דינו כרבו מובהק והביאו רבינו צבימן רמ"ד (קעו): **מצאתי** הגהה כשמוכרין רבו של אדם צפניו כאליו הוא

חבירו אין צריך לנחות ולומר הוא אינו חבירי אלא רבי וראיה מפרק קמא דביצה (ה:) דלמרו לו לרבי אליעזר כבר נמנו עליך חבריך וכו' מאן חבריך רבן יוחנן בן זכאי והוא היה רבו ע"כ הגהה: ועוד מנאמי יש לי להוכיח כשאחד כותב סתם לאדם גדול או מדבר עמו פעם אחר פעם אין צריך לומר לו בכל פעם בלשון מר ואם לפעמים מוזכרו בלשון אמה אין צורך כלום ומביאין ראיה מהא דא"ל אבי לרב דימי וכו' מ' עכ"ל. ובתלמוד חביר אין מוטל עליו להזכירו בשם מר כשמדבר עמו כדאיחא צפרק חפלה השחר (דף כ"ו:) דקמשני תלמודא שאני רבי ירמיה בר אבא דתלמוד חביר דרב היה והיינו דקאמר ליה רבי ירמיה בר אבא לרב מי בלתי אמר ליה אין בדינא ולא אמר מי בדיל מר:

ז וְלֹא יֹאמַר דָּבָר שְׂלֵמָה שְׂמַע מְרַבּוֹ עַד שִׁיבֹכִיר שֵׁם אֲדֹמְרוֹ.
בְּפֶרֶק חֲפֻלַּת הַשָּׁחַד (דף כ"ו): הָאֹמֶר דָּבָר שֶׁלֹּא שְׁמַע מִפִּי רַבּוֹ
גֹּרֵם לְשִׁכְיָנָה שֶׁחֲסֻמְלָק מִיִּשְׂרָאֵל וּפִירֵשׁ הָרִאשׁוֹן דָּבָר שֶׁלֹּא שְׁמַע מִפִּי
רַבּוֹ וְאִמְרוּ מִפִּי רַבּוֹ וְכֵן פִּירֵשׁ הַר"ר יוֹנָה (י"ט ד"ה הָאֹמֶר) רִנָּה
לֹמַר שֶׁלֹּא שְׁמַע מִמֶּנּוּ וְאֹמֶר אוֹתוֹ בְּשֵׁמוֹ ע"ל. וְקֵשָׁה דִּמְשַׁמַּע דֹּאס
אִמְרוּ קֹסֶם שָׂרִי וְהֵלֵךְ עֹיֵבֵר עַל אֲזִהְרֵת חֲכָמִים שֶׁלֹּא יֹאמַר דָּבָר אֲלֵלָּהּ

בשם אומרו וזי לא שמעו משום חכם אלא מדעתו אומרו למה יתשב לו עון אשר חטא באמרו באתם. אבל פירוש הרמב"ם פרק ה' ית"ט ורבים אחריו הוא הנכון דמייירי ששמעו מפי אחרים ולא שמעו מרבו ואומר סתם שעל זה הזהירו שיאמר דבר בשם אומרו ואמר כאן שאם עבר על זה גורם לשכינה שתסתלק מירשאל. ומשמע דשמועה ששמע מרבו רשאי לאומרה סתם וכדאיחא סוף פרק האשה רבה (יבמות 15): בעובדא דאזיל ר' אלעזר אמר לשמעתיא בי מדרשא ולא אמרה משמיה דרבי יוחנן שמע רבי יוחנן ואיקפד ופיסייה דעייל לגבי רבי יעקב בר אידי א"ל באשר נזה ה' את משה כן נזה משה את יהושע וגו' (יהושע יא טו) וכי על כל דבר שאמר יהושע היה אומר להם כך אמר לי משה אלא יהושע יושב דורש סתם והכל יודעים של משה היה אף ר' אלעזר תלמידך יושב דורש סתם והכל יודעים כי שך הוא. מיהו נראה דוקא בדוע שלא למד תלמיד זה לפני רב אחר דומיא דיהושע לפני משה ור' אלעזר לפני רבי יוחנן אבל אם למד לפני שנים צריך להזכיר שם אומרו:

ח וּבְשִׁימוֹת רַבּוֹ יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁקוּרָע בֶּלֶ בְּגִדָיו עַד שֶׁמִּגִּלָּה אֶת לְבוֹ וְאֵינוֹ מֵאֲחָה לְעוֹלָם. כ"כ הֶרְמֵז'ס צִפְרָק ה' דֵּהֲלֹכּוֹת מ"ט וְצִפְרָק ט' דֵּהֲלֹכּוֹת אֲבָל. וְעַמּוֹ מִדְּלִיתָא פֶּרֶק אֲלוֹ מִגְלָסִין (רִישׁ דף כ"ו) מ"ר אֲלוֹ קִרְעִים שְׂאִין מִתְאַסִּין הַקּוּרֵעַ עַל אֲדָיו וְעַל

דרכי משה

(יב) כתב בהגהות מיימוני פרק ה' (אות כ) ורבינו שמחה פסק דאפילו אין הרב חולק כבוד לתלמיד רק אם הוא מתכבד כמה שאחרים חולקים לו כבוד, חולקים לו כבוד אפילו בפני הרב וכ"כ המרדכי פ"ק דקידושין (ע"ד דף תרנ"ט) (ס"י תק): (יג) כתב בתרומת הדשן סימן מ"ג דאפילו באיסור דרבנן אם רואה לרבו שרוצה לעבור ימחה בידו ואפילו בספק איסור ומכל מקום בספק מאן איסור דרבנן אין לדרקק כולי האי. וכתב בתולדות אדם וחוה נתיב ב' ח"ה (כב ע"ד) דבר שהוא איסור דאורייתא ורוצה החכם לעשות מעשה להתיר ויש אחד מן התלמידים יודע להקשות מקשה קודם מעשה אבל איסור דרבנן עושין מעשה ואחר כך מקשין כך פשוט בעירובין פרק הדר (ל:):

פרישה

(כו) ראה רבו עובר על דברי תורה. אפילו איסור דרבנן (אלא שצריך להממין עד שיטעור: אומר לו למדתנו רבינו וכו'. פירוש קודם שיטעור כי"ב במה"ו נחיצ ב' עד כאן המגיה) כדלעיל בסימן ר"מ (ק:). (כז) ולא יאמר דבר שלא שמע וכו'. שכל מה שהתלמיד אומר בכתם סוכרים השומעים שמענו שמוע:

דרישה

אין הרב חולק כבוד לתלמיד (רק אם הוא מתכבד במה שאחרים חולקים לו כבוד ואפילו בפני הרב חולקין לו כבוד. וכ"כ המדרכי פרק קמא דקידושין (דף תרנ"ט) (ס"י תק.). עד כאן המגיה) פסק רבינו שמחה שחולקין כבוד לתלמיד במקום רבו שמשום כבודו של כהן גדול חולקין כבוד לסגן (וימא טז.).

הגהות והערות

[מ] עיין עירובין י ע"ב ובקידושין יב ע"א. וצ"ע משבת קמה ע"א: [מא] בד"מ כת"י הנוסח ומכל מקום "באיסור דרבנן" ותיבת "בספק" ליתא, ועיין ש"ע סעיף כב ש"ך וביאור הגר"א שם:

ועד שגילוי הלכ דבר מיוחד הוא באצו ובאמו רמו שצטלה ממנו מנות כיבוד כדאיתא בירושלמי (תענית פ"ג ה"ח) והרי אמרו בגמרא בקריעה טפח מאי קרא דכתיב (ש"צ א' ה') ויחזק דוד בצגדיו ויקרעם ואין אחיה פחותה מטפח והא דוד קורע על נשיא ואז בית דין ושמעות הרעות וסגי ליה צטפת. והרא"ש צפרק אלו מגלחין (ס' מג) הסכים לדברי הרמב"ן: **וְיִישָׁב** דעת הרמב"ם נראה לי לומר שהוא סובר דעד שיגלה את לבו ככלל אינו מתאחה הוא דהא דאין מתאחין נפקא לן בגמרא מדכתיב (מ"ג ז' יב)

אמו ועל רבו שלימדו תורה ועל נשיא ועל אב בית דין וכו' אצו ואמו ורבו שלימדו תורה מנא לן דכתיב (מ"ג ז' יב) ואלישע רואה והוא מנעק אצו אצו רכב ישראל ופרשיו אצו זה אצו ואמו רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלימדו תורה וכו' ולא מתאחין דכתיב ויחזק בצגדיו ויקרעם שגמרא וסגי ליה צטפת. והרא"ש צפרק אלו מגלחין (ס' מג) הסכים לדברי הרמב"ן: **וְיִישָׁב** דעת הרמב"ם נראה לי לומר שהוא סובר דעד שיגלה את לבו ככלל אינו מתאחה הוא דהא דאין מתאחין נפקא לן בגמרא מדכתיב (מ"ג ז' יב)

היה מגלה את לבו ליכא שנים קרעים. אבל הרמב"ן צפרק תורת האדם נחלק עליו מדקאמר התם (סוף דף כ"ג) א"ר יוחנן על כל הממס כולם קורע מצפנים ועל אצו ואמו קורע מצפון אמר רב חסדא וכן לנשיא קורע מצפון מתידי לא הושוו לאצו ולאמו אלא לאיחוי בלבד מאי לאו אפילו לנשיא לא לבד מנשיא כלומר נשיא הוא דדמי לאצו ואמו דאין איחוי ובקריעה מצפון. והשתא מדאמר רב חסדא אקריעה מצפון גרידא וכן לנשיא שמע מינה בשאר כל חומרי אצו ואמו הרי הוא כשאר כל הממס. וכן היא מסקנת הרא"ש: **וְאִיבָא** לתמוה צמ"ש רבינו ונוהג עליו כל דין אצלות מקצת יום אחד מקמי שכתב וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל דמשמע דמדברי הרמב"ן הוא שכתב כך לחלוק אדברי הרמב"ם והא לימא שהרי דין אצלות מקצת יום אחד אינו ענין למחלוקת זו דהרמב"ם והרמב"ן. ולפי אומר לי דעעות סופר הוא בצפרי רבינו ונהפך הלשון על ידי המעתיקים וכז"ל וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל ונוהג עליו כל דין אצלות מקצת יום אחד:

ב' ובבב' אצו הדברים וכו'. פלוגתא דתנאי בצרייתא פרק אלו מציאות (דף ז"ג). ופסק הרא"ש לשם וכן הרמב"ם צפרק ה' דהלכות ת"ת כ"י יוחנן ועולא דהלכה כרבי יהודה:

יושב עליו אלא יום אחד. וכתב הרמב"ן (שער אצל ענין קרועים המהצליים עמ' קמד) שמתאבל עליו בחלינת מנעל ושאר דיני אצילות. וז"ל הרמב"ם צפרק ט' מהלכות אצל (ה"י) כל הקורעים על הכסם שמת כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה שוללים ויראה לי שהקורע על חכם מאחה למחר שאפילו רבו שמת אין מתאבל עליו אלא יום אחד בלבד או יום מיתה או יום שמועה וכן יראה לי שקורע על הנשיא וכוונתו כי שולל למחר אע"פ שאינו מאחה עליהם לעולם. והרא"ש (שם) כתב שנוהג עליו כל דיני אצילות מקצת יום אחד נראה שהוא מדמהו לשמועה רחוקה שהיא יום אחד ובמקצתו סגי: **וְדַבְרֵי רֵבִינָא** אינם מסודרים שנראה מדבריו שדין אצילות על רבו יום אחד במחלוקת שניה ולימא דליכא מאן דפליג שצריך להתאבל עליו יום אחד דהא חלמוד ערוך הוא. וצפוק סימן שע"ד כתב רבינו על רבו שלימדו חכמה מתאבל עליו בחלינת סנדל וכל דין אצילות יום אחד. וז"ל שסמך על מה שכתב כאן וגם בסימן ש"מ (ר"ג) שנוהג אצילות מקצת היום:

ב' כתב הרמב"ן בתורת האדם (ענין הקריעה עמ' נה) מסתברא שאינו קורע בשמועה רחוקה של החכמים מבין. אצל על רבו קשה הדבר לומר שלא יקרע לעולם כאצו זה הביאו לחיי העולם הזה וזה הביאו לחיי העולם הבא (צ"מ ג.) ואע"ג דתניא (מו"ק כג:) לא השוה רבו לאצו אלא לענין איחוי בלבד. לענין דברים השנויים בצרייתא איחוי אצל קריעה בשמועה רחוקה לא תניא עכ"ל: **ב' וכתב עוד** (ענין קרועים המהצליים שם) נראה מסוגיית ירושלמי שצפרק מי שמתו (ברכות פ"ג ה"א) שמי שרבו מת מוטל לפניו אינו אוכל בגד ואינו שותה יין כמי שמתו מוטל לפניו. ויחזק צפוק סימן שע"ד:

ל' ונ' ובבב' אצו הדברים שצריך לכבד בהם את רבו אצו אמרו אצו ברבו מובהק שרוב חכמתו ממנו וכו'. צפוק פרק צ' דמציעא (ג.) ת"ר רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כל שרוב חכמתו ממנו רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עינו אלא במשנה אחת וזהו רבו. ופירש רש"י שלמדו חכמה. סברה טעמי המשנה וכו' והוא נקרא חלמוד: משנה. כמו שהן שניות ואין טעמן מפורש צפון: כל שרוב חכמתו. אם מקרא אם משנה אם חלמוד. ופסק רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה ורז ששם פסק הלכה כרבי יוסי. ופסק הרא"ש (ס' ז') כרבי יהודה וכן פסק הרמב"ם צפרק ה' מהלכות

פרישה

(כט) שאינו קורע אצו טפח. ראונו לומר טפח אחד מכל וכל וממילא נלמד דאין צריך לקרוע כל צדיו. גם י"ל כנגד מה שכתב לפני זה שקורע עד שמגלה לבו דהיינו ממול זאורו עד לבו דהוא כמה טפחים קאמר דאין צריך לקרוע אלא טפח אחד: (ל) ונוהג ע"י ב"ד דין אבידות. וזה אליבא דכולי עלמא (וכתב הרמב"ן דקורע על רבו אפילו על שמועה רחוקה כמו באצו. ועיין לקמן סימן ש"ס ושע"ד. עד כאן המגיה). כ"כ בית יוסף:

חדושי הגהות

[ח] ב"שון זה משמע דגם באצילות מקצת יום אחד פליגי הרמב"ם מדקאמר תמסין עלה וכן הוא מסקנת הרא"ש. והא לימא שהרי דין אצילות מקצת יום אחד אינו ענין למחלוקת זו. לכן נראה לי דעעות סופר הוא בצפרי רבינו וכז"ל וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל ונוהג עליו כל דין אצילות מקצת יום אחד (צ"מ):

הגהות והערות

מב' דהפסבא היא מדתני הכל כפרובי. ופרובים בשמועה רחוקה לא פרעי ורמב"ז שם:

ומ"ש אבל אם לא למד רוב חכמתו ממנו הרי זה כתלמיד וזה תלמיד חכם. וכמו כן לפי שפרש הא דאמר עולא סוף פרק אלו מציאות תלמידי חכמים שצבצב עומדים זה מפני זה וקורעים זה על זה דהיינו לומר שכל אחד הוא נקרא תלמיד חבר לרעהו לפי שהיו לומדין זה מזה. וסבירא ליה לרבינו דעומדים זה מפני זה אינטיין לאורוי דמיון שכל אחד נקרא בשם תלמיד חבר לרעהו לפיכך חייבים לעמוד זה מפני זה ארבע אמות אבל לא מלא עיניו כדין רבו מוזהק כדאיתא פרק קמא דקידושין דארבע

אמות לרבו שאינו מוזהק דהיינו תלמיד חבר ומלא עיניו לרבו מוזהק ואם לא היו לומדין זה מזה כלל לא היו חייבין לעמוד אף משיגיע לארבע אמותיו, אבל קורעין זה על זה קשה דאי קורעין בלחוד פשיטא וכי גרע מחסד דתניא חכם שמת הכל קרוביו ואפילו לא למד ממנו כלום אלא קרע שאינו מתאחה קאמר דלגבי קריעה החמירו יותר שיהא עליו דין תלמיד גמור כיון שלמדו זה מזה. וכן פירשו התוספות (ד"ה מקרעין) וכתב שכן פירש רש"י, אבל בפירוש רש"י שלנו לא נמצא כך. ואע"ג דהרמב"ן מפרש דלא היו קורעין אלא קרע בעלמא ולא היו עומדים אלא עמידה בעלמא דהיינו ארבע אמות והר"ש הוא חולק ומפרש דגם עומדין היו זה מפני זה כמלא עיניו, הנה רבינו חופם עיקר לגבי עמידה כפירוש הרמב"ן והרמב"ם ולגבי קריעה חופם עיקר כפירוש התוספות והר"ש והב"י נתקשו לו דברי רבינו בזה ולמאי דפרישית ליכא קושיא כל כך. מיהו צ"ע (ס"ל) פסק לקולא בהרמב"ן והרמב"ם צ"ן בעמידה צ"ן בקריעה:

אוצר החכמה
1234567

שאינו מתאחה כדין תלמיד על רבו דאי קורעין בלחוד פשיטא וכי גרע מחסד דתניא (שבת קה:) חכם שמת הכל קרוביו. אבל הרמב"ן כתב בספר חורת האדם (ענין הקריעה ע"ג) דעומדים זה מפני זה ארבע אמות קאמר בלחוד וכן מקרעין זה לקרע בעלמא אנטרין. וכי תימא פשיטא דלא גרע מחסד בעלמא דעומדין מפניו וקורעין עליו. לא קשיא שאין תלמיד חכם עומד וקורע אלא מפני שגדול ממנו או שזה לו אצל קטן ממנו לא דה"ל כוקן ואינה לפי כבודו אלא אם הוא רבו אף על פי שאינו מוזהק עומד מפניו וקורע אע"פ שהוא קטן ממנו. עכ"ל נמוקי יוסף: ובתב הר"ן בפרק קמא דקידושין (י"ד סו"ה אהר) דהא דאמר עולא תלמידי חכמים שצבצב עומדים זה מפני זה וכו' אפילו גדול על קטן חייב כיון שהוא רבו וכן הם דברי הרמב"ן שכתבתי בסמוך. והרמב"ם כתב בפרק ה' מהלכות ת"ת (ה"ט) וז"ל צמה דברים אמורים ברבו מוזהק שלמד ממנו רוב חכמתו רוב חכמתו הרי זה תלמיד חבר ואינו חייב בכבודו בכל אלו הדברים אבל עומד מלפניו וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המהים שהוא מתאצל עליהם אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד צ"ן קטן צ"ן גדול עומד מלפניו וקורע עליו עכ"ל. נראה מדבריו שאינו עומד מלפניו אלא ארבע אמות בלבד ואינו קורע עליו אלא קרע בעלמא וכדברי הרמב"ן ז"ל. אלא שצפרק ט' מהלכות אצל (ה"ה) כתב חכם שמת הכל קורעין עליו עד שמגלין את לבם. ובאמת שלענין קימה תניא בפרק קמא דקידושין (ג.) איזו היא קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ארבע אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מוזהק אצל ברבו מוזהק מלא עיניו. ולדעת רש"י והר"ש והר"ן ז"ל תלמידי חכמים שצבצב דין רבו מוזהק יש להם לעמידה וקריעה ולדעת הרמב"ן דין רבו שאינו מוזהק יש להם. וכן נראה דעת הרמב"ם שסתם דבריו ולא כתב דין תלמידי חכמים שצבצב משמע דאין להם אלא דין רבו שאינו מוזהק: ובתוך מה שכתבתי בציין שדברי רבינו אינם מכוונים כלל שלא חילק צ"ן תלמידי חכמים שצבצב לרבו שאינו מוזהק וזה כדברי הרמב"ם והרמב"ן ז"ל ולענין הקריעה כתב שאפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד צ"ן קטן וצ"ן גדול אינו מתאחה לעולם ואי ברבו שאינו מוזהק הא דלא כמאן דהא ודאי משמע דלכולי עלמא ברבו שאינו מוזהק קרע שלו מתאחה הוא ואי בתלמידי חכמים שצבצב וכדברי רש"י והר"ש והר"ן ז"ל קשה שלא הוזכרו תלמידי חכמים שצבצב בדבריו

דרכי משה

(יד) כתב מהר"א בפסקיו (תרה"ד ח"ב סימן רלו) וז"ל מה שכתבת מאיזה טעם רגילין העולם לומר זה רבו של זה בשביל שלמד ממנו זמן אחד תוספות או פירוש ואפשר הרב שמע מן התלמיד יותר חידושים ממה ששמע הוא ממנו. אין לדקדק כל כך אחר זה המנהג כי מנהג אבותינו תורה היא (מנחות כ: תורה נפלא). וקצת ראיה יש להביא מתוספות בדברות. ואין לי פנאי להאריך עכ"ל. ועיין לעיל ריש הסימן (ד"מ ארוך אות ב) שכתבתי מה נקרא תלמיד חבר מג:

פרישה

(כח) ואינו מאחה לעולם כמו ע"י רבו מוזהק. עיין צ"ח יוסף שכתב שזהו להפוסקים כרבי יוסי אצל להפוסקים כרבי יהודה מתאחה וכתב דדברי רבינו אינם מכוונים ע"י:

הגהות והערות

מג] בד"מ הגדפס איתא כאן קטע נוסף, ובמהדורותינו הובא באות ב** מד"ה "כתב ריב"ש" עד סוף הקטע, ועיין הגהות והערות לעיל אות יב:

מדר] בכתה"י ודפוסים קדמונים הנוסח "כתב הרמב"ם ואם היה אביו ת"ח פודה את אביו תחלה וכו' אם היה אביו חכם וכו'". ועיי' פרישה אות לר:

כבוד רבו על כבוד אביו והדבר נרץ לי תלמוד: וכו' רבינו בשם הרמב"ם ז"ל. הוא נפרק ה' מהלכות ת"ח (ה"א). ויודאי דבריו תמוהין דהא במתניתין קמיני צהדיא ואם היה אביו שקול כנגד רבו אבדת אביו קודמת משמע צהדיא דאם אינו שקול אבדת רבו קודמת. ועוד שהוא בעצמו כתב בפרק י"ב

מהלכות גולה ואבדה (ה"ז) פגע באבדת רבו עם אבדת אביו אם היה אביו שקול כנגד רבו של אביו קודמת ואם לא של רבו קודמת והוא שיהיה רבו מוצהק שרוב חכמתו של תורה למד ממנו ע"כ. וכבר כתבו הגהות מיימון (ת"ח פ"ה אות ז) שכדבריו צהלכות גולה ואבדה עיקר שהוא מסכים להלכה ומה שכתב

צהלכות ת"ח טעות סופר הוא: וכתב אחד מצני צניו של הרמב"ם כתב לישב סתירת דבריו שמה שכתב צהלכות ת"ח מיירי ברבו שאינו מוצהק. ולא משמע לי כן מדברי הרמב"ם שם שהרי בסוף אותו פרק (ת"ח ה"ט) כתב צמה דברים אמורים ברבו מוצהק שלמד ממנו רוב חכמתו אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו הרי זה תלמיד חבר וכו' משמע צהדיא דעד השתא ברבו מוצהק איירי. ועוד שלא מצינו לא במשנה ולא בגמרא שיהא לרבו שאינו מוצהק שום קדימה על אביו דהא במתניתין סתם רבו אמרו והיינו דאף רבו מוצהק דאילו רבו שאינו מוצהק אינו נקרא בשם רבו סתם. ועוד דמוציא בגמרא לרבי יוחנן דפסק כרבי יהודה מדתנן רבו שלימדו חכמה ושני מאי חכמה רוב חכמה. ועוד דהא על ההיא מתניתין מייתי תלמודא ת"ר רבו שאלמו רבו שלמדו חכמה וכו' והיינו דאף רבו מוצהק. ומו גרסינן הסם אמר עולא תלמידי חכמים שצנצל עומדים זה מפני זה וקורעין זה על זה ולענין אבדה במקום אביו אינם חוזרים אלא לרבו מוצהק ומשמע דאביו אע"פ שאינו חכם קודם כול דבר לרבו שאינו מוצהק. וכן פירש הרמב"ם בפירושו המשנה דהיה מתניתין (ג.) ברבו מוצהק דוקא היא: וכתב רבי אפרים ליישב סתירת דברי הרמב"ם ולדקדק דצהלכות ת"ח כתב ראה אבדת אביו ואבדת רבו וצהלכות גולה ואבדה כתב פגע באבדת רבו עם אבדת אביו כלומר דצהלכות ת"ח מיירי שראה אבדת אביו קודם ואחר כך ראה אבדת רבו שחיון שחללה ראה אבדת אביו אע"פ שלא הספיק להגיע לה עד שראה אבדת רבו ומפני כך הוא מחוייב להקדים אבדת רבו מכל מקום לענין זה מהני מה שראה אבדת אביו מחלה שאם היה אביו תלמיד חכם אע"פ שאינו שקול כנגד רבו אבדת אביו קודמת כיון שראה אותה מחלה. וצהלכות גולה ואבדה מיירי שפגע בשתי האבדות כאחד ומפני כך אע"פ שאביו תלמיד חכם אם אינו שקול כנגד רבו אבדת רבו קודמת. אלא שלא נמצא לחילוק זה עיקר בגמרא. הילכך

אוצר החכמה
1234567

דרכי משה

(יז) וכן פירש רש"י פ"ק דסוכה (כ סע"א ד"ה הריני מזה): כתב בתולדות אדם וחווה נתיב ב' ח"ה (כב ע"ד) כיחו שהוא דבר שיוצא מגופו בכח ורק אותו אח"כ מפיו לפני רבו חייב מיתה ודוקא כיחו אבל רק אינו אסור דאניס הוא כך הוא פשוט פרק המוצא תפילין (עירובין צט.) עכ"ל מו]:

פרישה

(ל) כתב הרמב"ם אם היה כ"ל (לאפוקי מס"א שכמו וכן כתב הרמב"ם. עד כאן המגיה): (לה) אף על פי שאינו שקול כנגד רבו וכו'. עיין צ"י שמהם על זה והוכיח מן ההלכה שדוקא בשקול איירי וגם הרמב"ם כתב כן במקום אחר: (לו) דלענין לפדותו ולפרק משאו וכו'. וטעמא דמילתא משום דכפדין שהם נכנסת הגוף כיון שאביו תלמיד חכם

הגהות והערות

מה] תיבות "וכן פירש רש"י פ"ק דסוכה" ליתא בד"מ הנדפס, והוספנו מד"מ כתי", וכן הגיה בלוח הטעות שבסוף ד"מ הארוך הנדפס: מו] עיין אורח מישור אות ג*: מו] עיין ים של שלמה בבא קמא פ"ח סימן נג דכתב דחידוש הוא בענינו כי הרגל הלשון הוא, וגם אינו ביוש כ"כ למשה רבינו ע"ה. ועוד מסתמא לא כיון לגנאי רק שהפריז על מדותיו שאינו רוצה לקבל ממנו מחילה ופיוס, ולכן מחידוש לא ילפינן. ומכל מקום ראוי להחמיר עליו תענית ה"ב כרי שיזרה בלשונו עכ"ל:

רמג פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ז-ז] המבזה את החכם אפילו שלא כפניו חייב נדוי ברכים: המבזה את החכם אחר מותו אין קונסין אותו ליטרא של זהב: מה גדר החכם שקונסין ליטרא זהב למי שבידו: אם החכם נתן אצבע בין שיניו וגרם לו שיתירם כנגדו אין קונסין אותו ליטרא זהב: אם החכם מסר לגוי אלם שיגבה ממי שבידו ליטרא זהב: בזמן הזה אם קונסין ליטרא זהב:

א, ב(א) תלמידי חכמים אין
יוצאין בעצמם עם

שאר העם לעשות בבנין
וחפירות של מדינה וכו'. בפרק
קמא דכ"ב (ט.) אמר רב יהודה
הכל לאגלי גפא ואפילו מימחי אבל
רבנן לא זריכי נטירותא הכל לכריא
פמיא אפילו מרבנן ולא אמרין אלא
דלא נפקי בכלחא אבל נפקי בכלחא
רבנן לאו בני מיפק בכלחא נינהו.
(ושם י:) רב יהודה נשיאה רמא
דשורא ארבנן אמר ליה ריש לקיש
רבנן לא זריכי נטירותא. ופירש
רש"י לאגלי גפא. לשערי חומות העיר
להניב בהם דלתות: לכריא פמיא.
חפירת צור לשחות מים: אפילו
רבנן. שהכל זריכים למים: דלא
נפקי בכלחא. שאין הם עומן יואצין
בהכרה לחפור אלא שוכרים
פועלים: דשורא. יציאות חומות
העיר. והתוספות (ד"ה כריא) כתבו
שר"ח פירש כריא פמיא להסיר
גזששים רחוב העיר וכן פירש
הרא"ש ו"ל (פי' כו): ואדהא

דאמרינ אַזל נפקי בכללזא רבנן לאו
הר"ן (סי' צ"ב מ. ד"ה ואי) בשם הר
שהם פטורים אפילו אחריים במקומן
(צ"מ קד., צ"ב ה

ב(ב) ומ"ש רבינו ולכן פטורים מכל מיני מסים ותשחוריות וכו'. נפרק קונס י"ן (נדרים סג:) אמר רבא שרי ליה ללוצנא

מרבנן למימר לא יהיצנא אכרגא דכתיב (עזרא ז ד) מנדה צלו וזה
צלו זו כסף גולגלמא והלך זו ארנונא. ובפרק קמא דב"ב (ט.)
בר יתכן עברה מר אדאורייתא נביאי וכתובי וכו' ומייתי קרא דר
יהודה מנדה זו מנת המלך צלו זו כסף גולגלמא והלך זו ארנונא.
ארנונא. עישורי תצואות וזהמות מדי שנה בשנה. והר"ף (ה:) פירש
הר"ן (ח' שם ד"ה צלו) מסתברא דכי אמרינן הכא דרבנן פטירי
בני העיר ליתן כך וכך מחמת מעשר תצואותיהם או מחמת מנין ג
אלא בשבילם אבל אם אמר המלך שיתן כל אחד ואחד כסף
חכמים והיינו כדאשכחן מקלח רבנן דיהבו כרגא כדאמרינן בטהרה

פרישה

רמג (א) בין מם שהוא קצוב על כל איש לבדו. ואפילו אם אמר המלך שחלמידי חכמים עצמם יתנו חייב הציור לחם נעדם. ועיין נדרשה:

דרישה

רמג [א] תלמידי חכמים אין יוצאין בעצמן וכו', ותלמיד חכם המזולל במצות ואין בו יראת שמים הרי הוא כקל שבציבור (ולא אמר הכתוב אלא כל קדושי שאין פורענות באה בשבילם לעולם יצאו אלו משוללים שם שמים. עד כאן המגיה) כ"כ הרא"ש בתשובה והביאו צ"י: **ב** אין מס שהוא קצוב ע"כ כ"ף איש וכו'. ואם החרימו בני ציבור:

הגהות והערות

רמג א] בר"ן ונמוקי יוסף לא הטיל המלך "עלינו" כלום: